

WESLEY JÁNOS LELKÉSZKÉPZŐ FŐISKOLA
NEVELÉSTUDOMÁNYI TANSZÉK
DRÁMAPEDAGÓGIA SZAKIRÁNYÚ TOVÁBBKÉPZÉS SZAK

A képtől az előadásig
A papírszínház alkalmazása a drámapedagógiai munkában

Szakdolgozat

Témavezető:
Végyvári Viktória

Készítette:
Pásztoriné Csörgei Andrea Krisztina
WII40U

Budapest, 2020

EREDETISÉGI NYILATKOZAT

Alulírott Pásztorné Csörgei Andrea Krisztina

NEPTUN-kód: WII40U

a Wesley János Lelkészképző Főiskola Drámapedagógia szakirányú továbbképző szakos végzős hallgatója, büntetőjogi és fegyelmi felelősségem tudatában nyilatkozom, és aláírásommal igazolom, hogy a

A képtől az előadásig. A papírszínház felhasználása a drámapedagógiai munkában

című szakdolgozatom saját, önálló munkám; az abban hivatkozott szakirodalom felhasználása a forráskezelés szabályai szerint történt.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozatomban plágiumnak számít:

- szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Alulírott kijelentem, hogy a plágium fogalmát ismerem, és tudomásul veszem, hogy plágium esetén, vagy, ha a dolgozatot, illetve annak valamely részét nem én írtam, szakdolgozatom elégtelen érdemjeggyel visszautasításra kerül, és ellenem fegyelmi eljárás indítható.

Kijelentem továbbá, hogy szakdolgozatom három példányban beadott nyomtatott, valamint elektronikus (vagyis CD-n benyújtott) példányai szövegükben, tartalmukban és formailag is teljes mértékben megegyeznek.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozatomat a WJLF könyvtára a könyvtári szabályzatnak megfelelően fogja nyilvántartani és kezelni.

Kelt Budapesten, 2020. 05. 13.

.....

(olvasható aláírás)

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	5
1. Az élıszavas mesélés, mint a drámapedagógia határterülete.....	6
1.1. A mesemondás egykor és ma Magyarországon.....	6
1.2. A mesemondás egykor és ma Magyarországon.....	7
1.3. Az élıszó varázsa.....	9
1.4. Mesemondás vagy storytelling?.....	10
1.5. Nemcsak hallgatva.....	12
2. A vizuális kultúra a gyerekirodalom szemszögéből, és megjelenése a pedagógiai munkában.....	13
2.1. A vizualitás szerepe a kortárs gyerekirodalomban.....	14
2.2. Képelmélet.....	15
2.3. A képkönyvek világa.....	17
2.4. Képkönyvek a pedagógiai gyakorlatban.....	19
3. A papírszínház története.....	23
3.1. A kezdetek.....	23
3.2. Az aranykor.....	24
3.3. Papírszínház a világ körül.....	25
3.4. A papírszínház funkciója és jelentősége.....	27
3.5. Gyakorlati tudnivalók – a papírszínház használata.....	29
4. Papírszínházaz jó gyakorlatok a pedagógiai munkában.....	31
4.1. Nyitott foglalkozások.....	31
4.2. Iskolai keretek között.....	33
5. Papírszínházról az előadásig.....	34

6. Összegzés.....	38
7. Irodalomjegyzék.....	39
8. Melléletek.....	43
8.1. 1. sz. melléklet.....	43
8.2. 2. sz. melléklet.....	45
8.3. 3. sz. melléklet.....	48
8.4. 4. sz. melléklet.....	49
8.5. 5. számú melléklet.....	52
8.6. 6. sz. melléklet.....	57
8.7. 7. sz. melléklet.....	59
8.8. 8. sz. melléklet.....	68
8.9. 9. sz. melléklet.....	70
8.10. 10. sz. melléklet.....	74

Bevezetés

Gyerekirodalmárként, könyvtárostanárként, mesepedagógus és meseterapeuta tanfolyamokkal a hátam mögött a mesék, mesélés, gyerekkönyvek és illusztrációk világa a mindennapi munkám része. A papírszínházzal már a magyarországi megjelenése pillanatában kapcsolatba kerültem, először csak otthon, családi környezetben meséltem, majd egyre szélesebb körben, egyre többféle alkalmon. Kezdeteben autodidakta módon alkalmaztam az egyes foglalkozásokon a drámapedagógiai módszereket, majd jelen tanulmányaimnak köszönhetően, egyre több, számomra új eszközt, gyakorlatot ismerhettem meg és építhettem be foglalkozásaimba, amelyek segítségével a papírszínház mese feldolgozása új aspektusba került, és újabb, meg újabb módszertani kérdések merültek fel bennem. Jelen dolgozatomban ezekre a kérdésekre keresem a választ, valamint a munkám során szerzett tapasztalataimat, jó gyakorlataimat szeretném megosztani.

Először az élőlávás mesélés hagyományait és pedagógiai előnyeit mutatom be, majd a vizuális befogadást, a gyerekkönyv-illusztrációk egy speciális ágának, a képkönyveknek segítségével járom körül, különös tekintettel ezek edukációs jelentőségére. Ezután az két területet ötvöző papírszínház történeti és módszertani bemutatása következik.

Végül saját jó gyakorlataimat mutatom be, kiemelve egy, a papírszínház segítségével megalkotott diákszínház-előadás létrejöttének bemutatását.

1. Az előszavas mesélés, mint a drámapedagógia határterülete

1.1. Elöljáróban a meséről

A mese- és a történetmondás fontosságát, a gyerekek fejlődésére gyakorolt hatását ma már nem kérdőjelezi meg senki. Sőt, egyre népesebb azoknak a tábora, akik elismerik: a mese nem kizárólag a gyerekeknek szóló műfaj, tudva, hogy 100-200 évvel ezelőtt még elsősorban a felnőttek közösségi eseménye volt egy-egy mesemondó alkalom. Épp az első, tudatosan gyerekek számára lejegyzett mesekönyv¹ volt az, ami elindította a folyamatot, aminek eredményeképp a mesék szép lassan kikoptak a felnőttek világából, majd ahogy a közösségi élet hangsúlyai is megváltoztak, a felnőtteknek szóló mesemondó alkalmak is megritkultak, végül teljesen eltűntek. Szerencsére csak egy időre: manapság ugyanis sosem látott reneszánszát éli a mesemondás, gombamód szaporodnak a felnőtteknek szóló mesemondó alkalmak, mesefejtő csoportok, mesekörök is. Emellett pedig egyre több kutatás, tanulmány születik a mesékről, mesélésről, és más tudományágak (pl. pedagógia, pszichológia) segítségével létrejött a mesepedagógia, mesepszichológia, meseterápia.

Ennek ellenére, ha a mesemondás szót elhangzik, az emberek többségének még mindig elsősorban az óvodásoknak, kisiskolásoknak szóló népmesemondó foglalkozások jutnak eszükbe, és nem véletlenül. A mese a gyerek számára nélkülözhetetlen eszköz a fejlődéshez, a világ felfedezéséhez, önmaga megismeréséhez.

Bruno Bettelheim, múlt századi gyerekpszichológus ma már klasszikusnak számító művében így fogalmaz erről: „A mese a gyermek képzeletére bízva, hogy mit kezd azzal, amit a történet az életről és az emberi természetről elmond, hogy egyáltalán magára vonatkoztatja-e, s ha igen, akkor hogyan. A mese ugyanúgy építkezik, ahogy a gyermek gondolkodása, és ahogy a gyermek a világot megismeri: ezért is olyan meggyőző számára. A mese adott esetben sokkal jobban megvigasztalja a gyermeket, mint a felnőttek racionális érvei. A gyermek hisz a mesének, mert világ szemlélete olyan, mint az övé.”² Evidencia hát, hogy a kicsiket mind szülőként, mind pedagógusként újra meg újra megkínáljuk a nekik való (nép)mesékkal, hogy fejlődésüket a megfelelő mértékben biztosítsuk. Fontos kiemelni, hogy ebben a

¹ BEZERÉDJ Anna, Flóri könyve, 1836.

² BETTELHEIM, Bruno, *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*, ford.: Kúnos László, Corvina, 2008, Budapest, 48

kontextusban Bettelheim kifejezetten a népmesékre gondolt. Véleménye szerint „A kultúránkban uralkodó felfogás – kivált a gyermekek előtt legszívesebben tudomást sem vesz az emberi természet árnyoldaláról, és optimista haladáselméletet hirdet.”³ Szerinte ennek következménye, hogy a kifejezetten gyerekeknek szánt művek mellőzik azokat az egzisztenciális problémákat, amelyek azonban alapvetően fontosak lennének mindnyájunk számára.

Való igaz: a gyerekirodalom nagyon sokáig számtalan ún. „tabutémával” rendelkezett. A halál, az átlagtól való eltérő külső vagy magatartás, a szülők válása, a betegségek, életvezetési nehézségek stb. mind olyan témák voltak amiket a korabeli gyerekirodalom igyekezett messzire kerülni, ugyanakkor a népmesékben mindezeket szimbólumokon keresztül felfedezhetjük. A szimbolikus közlés hozzájárult ahhoz is, hogy a felnőtt társadalom azon tagjai, akik a gyermekek számára a „bájos” és „tanulságos” történeteket preferálták, és akik nem törődtek a mesék mélyebb jelentésrétegével, a mesék elsődleges olvasata alapján kíváncsiaknak megfelelőnek találják azokat. (Bár sajnos mindig akadtak olyanok, akik még a népmesét is finomítani akarták, ennek eredménye a sok megcsonkított, átírt és lényegétől megfosztott népmese-feldolgozás⁴.)

Mára azonban árnyaltabbá vált a kép. A gyerekirodalomban is megjelentek ezeket a „nehéz”, „kényes” témákat érintő történetek, mesék. Igaz, hogy míg a népmesék szimbolikus világából a mesét hallgató gyerek csak annyit dolgoz fel, amennyit érettsége, lelki állapota lehetővé tesz, addig a gyerekirodalom konkrét szövegekkel és képekkel dolgozik. Mindkettőnek van óriási előnye és hátránya is, az a felnőtt felelőssége, hogy adott helyzetben épp melyiket veszi elő a gyerek számára.

1.2. A mesemondás egykor és ma Magyarországon

A mesemondás egyidős az emberiséggel. Mind a mesemondás, mind a népmesekutatás önálló tudományterület, nagy múlttal rendelkezik Magyarországon, kutatásokkal, hatalmas szakirodalommal. Épp ezért meg sem kísérlém a teljes történetét feltárni, csak érintőlegesen tekinteném át a már említett „újraéledés” időszakától kezdve napjainkig.

³ BETTELHEIM, 13

⁴ Ennek egyik legismertebb példája a Disney-verzióban bemutatott, majd ennek nyomán például könyvben is megjelent Hamupipőke című mese, ahol kimaradnak az olyan, egyébként mesefeldolgozás szempontjából lényeges elemek, mint pl. a lencse hamuból való kiválogatása, vagy a körtefán való elrejtőzés, illetve a mostohatestvérek öncsonkítása is, ami az eredeti Grimm testvérek által gyűjtött, népmese- alapú verzióban megtalálható (Vö.: GRIMM, Jacob és Wilhelm, *Gyermek és családi mesék*, Magvető, Budapest, 1989, 104.)

A hagyományos mesemondás iránti általános érdeklődés az 1970-es években, a táncházmozgalom elindulásával egyidőben lobbant fel újra: a határon túli területekre (főként Erdélybe) gyűjteni járó népzénészek gyakran „hoztak magukkal” népmesei anyagot is. Ez felkeltette az érdeklődést a nemcsak a népmesék, hanem a mesemondás, mint előadóművészet mikéntje és hogyanja iránt is. Az alábbiakban a közelmúlt legfontosabb és máig ható intézményeiről emlékezem meg.

2001-ben megalakult a Hagyományok Háza, ami sok más népművészeti ág mellett a népmese gyűjtésre, -mondásra is nagy hangsúlyt helyezett. Programkínálatában a kezdetektől napjainkig megtalálható a népmesemondó-tanfolyamtól kezdve (ahol a népmesemondás elméletét és gyakorlatát oktatják neves, tapasztalt szakemberek), a népmesékkal kapcsolatos ismeretterjesztő kurzusokon át a népmesemondó alkalmakig számos népmesével kapcsolatos esemény.

2010-ben alakult meg Paloznakon a Meseközpont, a Világszép Alapítvány segítségével, aminek célja a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyerekek lelki támogatása a mesemondáson keresztül. Ennek első szakmai vezetője Dr. Boldizsár Ildikó, a Metamorphoses Meseterápiás Módszer kidolgozója, későbbi szakmai vezetője Bajzáth Mária, akinek nevéhez a Mesepedagógia – Népmesekincstár módszer fűződik, a jelenlegi vezető pedig Zalka Csenge Virág mesemondó.

A mesemondókat szövetségbe tömörítő Meseszó Magyar Mesemondó és Folklor Egyesület hivatalosan 2013-ban alakult meg, alapító tagjai közül sokan épp az imént említett mesemondó-tanfolyamon vettek részt és ismerték meg egymást. Az Egyesület elsősorban a hagyományos mesélés és szövegfolklor ápolására koncentrált.

2014-ben megalakult a Holnemvolt Mesemondó Alapítvány, ami már nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi mesemondás magyarországi terjesztését és népszerűsítését tűzte ki célul. (Ennek érdekében 2011-ben és 2012-ben meg is rendezték a nemzetközi Holnemvolt Fesztivált.)

A következő mérföldkő a 2015-ben megrendezett első hazai MythOff (Mítoszok Csátája) rendezvény volt. A MythOff egy nemzetközi rendezvénysorozat, ahol a mesemondók előre megadott tematika mentén készülnek fel különböző népek

mítoszaiból. A rendezvénysorozat a mai napig töretlen népszerűséggel fut, és kifejezetten felnőtt közönséget szólítanak meg vele.⁵

A Tekergő Meseösvény 2016-ban alakult, és az ő programkínálatukban mára hagyományos mesemondó alkalmakon kívül már interaktív mesés családi programok („Meseösvény”) és kamaszoknak szóló népmesére alapuló alternatív irodalomóra is megjelenik.

Természetesen a felsorolás bőven nem teljeskörű: az ezekhez hasonló, mesemondással foglalkozó, kicsikhez-nagyokhoz szóló egyesületek és rendezvények szaporodnak, ezzel is alátámasztva Boldizsár Ildikó szavait: „Az ember azért szeret mesét hallgatni, mert – mára bizonyított tény – mindannyian genetikailag kódolt történetéhséggel születünk, agyunk a történetek értésére, a történetekből való tanulásra van programozva.”⁶

1.3. Az előszó varázsa

Nagyon fontos, hogy különbséget tegyünk felolvasás és mesemondás között. Mindkettőnek megvan a maga funkciója, és vannak helyzetek, amikor roppant fontos, hogy egy műmesét pontosan, szó szerint olvassunk fel (pl. magyarórán feldolgozás céljából), de most számunkra kizárólag az előszavas mesemondás vizsgálendő, mert ennek technikája az, ami – mint a későbbiekben látni fogjuk – a gyerek szempontjából, akár befogadói, akár előadói oldalon van, hasonlít a színházi előadás kereteihez. Előadástechnikai szempontból Bajzáth Mária mesepedagógus így fogalmazza meg a két műfaj közti különbséget: „A mese egyik legfontosabb tulajdonsága és az erejének a titka tulajdonképpen az, hogy lélektől lélekig tud szállni. Akkor tudok belenézni a mesét hallgató szemébe, akkor tudok megteremteni egy olyan burkot, amelyben a mesehallgató és a mesemondó egyaránt biztonságosan barangolhat, ha előszóval mesélek.”⁷

Az előszavas mesemondás lényege, hogy nem egy betanult mesét ad vissza az előadó, hanem a mese, történet szüzségét, történeti vázát színesíti ki, improvizatív módon, a

⁵ ZALKA Csenge Virág *Mesemondók márpedig vannak. A nemzetközi mesemondás világa*, Pont Kiadó, Budapest, 2016. 46.

⁶ KISS Orsi Boldizsár Ildikó: Az ember genetikailag kódolt történetéhséggel születik, 2016. február 29. Utolsó letöltés: 2020.05.06. 21:30

⁷ SALLAI Éva „A mese a nevelés táltosparipája”, <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-koznevelas/a-mese-a-neveles-taltosparipaja>, 2020. 05. 04. 20:30

közönség igényeihez igazodva.⁸ Tehát az előszóval való mesélés magában foglalja az „itt és most” pillanat varázsát, éppen úgy, mint egy dramatikus folyamat. Gabnai Katalint idézve: „A dramatikus folyamat *kifejezési formája*: a megjelenítés, az utánzás; *megjelenési módja*: a földézett vagy éppen megnyilvánuló társas kölcsönhatás, az interakció; *eszköze*: az emberei és zenei hang, az adott nyelv, a test, a tér és az idő; *tartószervezete*: a szervezett emberi cselekvés.”⁹ A két tevékenység között a legnagyobb különbséget talán az interakcióban résztvevő személyek közötti hierarchiában találjuk: míg a dramatikus folyamatnak szerencsés esetben minden résztvevő (beleértve a foglalkozásvezetőt is) egyformán aktív szereplője, addig a mesemondásban óhatatlanul a mesemondón van a vezető szerep, még abban az esetben is, ha – a mesemondás kívánalmainak megfelelően – folyamatosan interakcióba lép a hallgatósággal. Ennek ellenére fellelhetők a páhuzamok a mesemondás és a dramatikus folyamat között, különös tekintettel a megjelenési módok közül az interakcióra, vagy az eszközök teljes tárházára (pl. gesztusok, arcjáték, hanglejtés, hang- és fényeffektusok használata, esetleg zenei aláfestés vagy betétdal).

Remek példa a két terület ötvözésére Körömi Gábor és Sándor Ildikó 1998-ban indult Meseház programja. A foglalkozás ún. „dramatikus játszóház”, ami az óvodás és kisiskolás korosztálynak szól, és minden alkalommal egy népmesével játszanak, méghozzá úgy, hogy a játékban résztvevő gyerekek és pedagógusok együtt találják ki, játsszák el, és beszélnek meg a mesei helyzeteket. Bár a foglalkozás nem színházi keretek között zajlik, számtalan olyan eszközt is alkalmaz, mint a színházak, a résztvevők számára pedig a színházihoz hasonló élmény nyújt.¹⁰

1.4. Mesemondás vagy storytelling?

Ahogy azt már említettem a köztudatban a mesemondás kifejezés általában egyet jelent a kisgyerekek számára élő szóval előadott (általában magyar) népmesével. Azonban a nemzetközi szakzsargonban a „mesemondás”, „történetmesélés”, azaz a „storytelling” sokkal több jelentéssréteggel bír: magában foglal mindent, ami történet: mítoszokat, eposzokat, legendákat, anekdotákat, családi sztorikat vagy akár történelmi eseményeket. A nemzetközi mesemondó hagyományban (és lassan-lassan Magyarországon is) helye

⁸ <https://hagyomanyokhaza.hu/en/node/3901>

⁹ GABNAI Katalin, Drámajátékok, Helikon Kiadó, Budapest, 2015., 8.

¹⁰ KÖRÖMI Gábor – SÁNDOR Ildikó Mi a Meseház? (A gyakorlat módszertani megközelítése), in: Drámapedagógia-színház-nevelés, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016, 326.

is van mindegyiknek. Amerikától Spanyolországon át Görögorszáig számos országban rendeznek időről időre mesemondó-fesztiválokat, amelyek gyakran egy-egy tematika vagy műfaj köré épülnek.

A teljesség igénye nélkül néhány műfaj nagy vonalakban:

Hagyományos történet: Ide tartoznak a népmesék, legendák, mítoszok, azaz minden olyan történet, ami generációkon át öröklődött leírva vagy szójhagyomány útján, és a világ kulturális örökségének a része. És bármily meglepő, ide tartoznak korunk városi legendái is.

Személyes sztori: Olyasmi, ami magával a történet mesélőjével esett meg, vagy esetleg saját családjáról, ismerőseiről szól. Sokszor ide sorolják az illető származásáról, őseiről szóló családi történeteket is.

Történelmi mesemondás: Olyan történetek, amik történelmi eseményeken alapulnak. Ezeket gyakran a mesemondó szerkeszti össze sok-sok kutatómunkával, gyakorlattal és kreativitással, hogy a száraz tényekből izgalmas, mesélhető történet legyen.

Eredeti történetek (original story): Ebbe a kategóriába tartozik, ha a mesemondó egy irodalmi történetet (novellát, műmesét) mond el a saját szavaival, előadásmódjában, illetve azok a fikatív sztorik, amiket maga a mesemondó talált ki.

Kitekert tündérmesék: Zalka Csenge Virág mesemondó fordítása az angol „fractured fairy tales” kifejezésre. Olyan meséket takar, amelyeket a mesemondó jól ismert nép- és tündérmesékből alkotott meg, általában humoros vagy parodizált formában.¹¹

Kinek szóljon a mese?

A fenti lista alapján láthatjuk: mindenkinek. És bár a mesemondás leggyakoribb színhelye közé elsősorban az iskolák és a könyvtárak tartoznak, meglepő módon egyre többször hívnak mesemondókat egészen szokatlan helyekre is: botanikus- és állatkertekbe, csillagvizsgálóba (a NASA is tartott ilyen rendezvényt), ahol a cél a történetek segítségével a természettudományos ismeretek átadása. A mesemondást gyakran alkalmazzák a turizmus eszközként a helyismereti érdekességek bemutatására, de ma már akár céges rendezvényeken is találkozhatunk a műfajjal.¹²

¹¹ ZALKA, 2016, 10

¹² ZALKA, 2016, 73

De vajon az iskolai mesemondásnak a szórakoztatáson kívül milyen egyéb, pedagógiai, tanulástechnikai funkciója van? Általános tapasztalat, hogy az emberek sokkal könnyebben fogadnak be bármit, amit egy szórakoztató, érdekes történeten keresztül kapnak. Ez egyaránt igaz a tényanyagra, információkra, de a tanulságokra, erkölcsi mondanivalóra is. Mivel a tanórák keretein belül általában rövid idő jut egy-egy témára, egy-egy rövid történet segíthet tovább bővíteni, színesíteni az ismereteket, felkeltheti az érdeklődést az adott téma iránt, és arra sarkallhatja a diákot, hogy önálló kutatással még több részletet akarjon megtudni róla. A történetmondó alkalmak csapatmunkára, empátiára és logikus gondolkodásra tanítanak. A történetek segítenek az önértékelésben, az egyéniség fejlesztésében, ugyanakkor segítenek felismerni mások jó tulajdonságát, toleranciára, empátiára nevelnek. A különböző földrajzi területekről származó mesék felkelthetik az érdeklődést az adott nép kultúrája iránt. Saját tapasztalatom egy olyan papírszínház¹³-meséléshez kötődik, amikor alsó tagozatos japán témanapot tartottunk, több kollégával közösen. Én a japán népmesei gyökerekkel rendelkező *A nagy hullám*¹⁴ című mesét mondtam el, amiben felbukkant olyan népszokás is, amihez kapcsolódva a Japánban hosszabb ideig élő kolléganő aztán saját élményei alapján sokat tudott mesélni. (Így rögtön a mesemondás kétféle kategóriáját is alkalmaztuk egyetlen órán belül.) Egy-egy ilyen esemény fejleszti a kreativitást, a figyelem fókuszálását és a belső képalkotó képességet, ami többek között az olvasott szövegértés egyik alapja, a hallás utáni szövegértés pedig az íráskészség kialakulását segíti. Bővíti a gyerek szókincsét, az idegen nyelven hallgatott mese pedig az nyelvtudását. A mesemondás kapcsolat az olvasás és az írás között.¹⁵

1.5. Nemcsak hallgatva...

A fent említett példák alátámasztják, hogy a mesemondó alkalmak milyen sokrétűek, és milyen sokféle módon képesek támogatni az oktatás folyamatát. És bár még mindig bőven akad tennivaló annak érdekében, hogy egy tanári kar többsége ne csupán a kicsiknek való üres időtöltést, felesleges szórakozást lássa benne, talán a világ- és hazai viszonyokban is érezhető változásoknak hála, ha lassan is, de ez az attitűd változóban van. Jó lenne, ha a mesehallgatás mellett a gyerekek élősztavas mesemondása is sokkal több teret kaphatna a tanórákon. Jelenleg a mesemondás, történetmesélés ebből a

¹³ A papírszínházról lásd később.

¹⁴ MASSENOT, Véronique *A nagy hullám*, Csimota, Budapest, 2017

¹⁵ <http://www.zalkacsenge.hu/mesecsokrok/iskolaknak/>

szempontból még mostohább helyzetben van, mint a mesehallgatás: ez a tevékenység gyakorlatilag az alsó tagozatos korosztály mesemondó versenyének alkalmaira redukálódik. Bár a magyarórán később esik ugyan szó a retorikáról, ez sajnos legtöbbször néhány tanórát jelent csak. Pedig az élőszavas mesemondás nem lenne szabad, hogy csak tan- és versenyanyagként funkcionáljon: folyamatosan jelen kellene lennie az iskolai életben, a legkülönbözőbb keretek között, hiszen minden terület, amit a mesehallgató-alkalom fejleszt, sokszorosán fejlődik, ha a gyerek aktív cselekvőjévé válik egy-egy ilyen alkalomnak.

Ma, 2020 tavaszán, amikor ezt a szakdolgozatot írom, az emberiség történetét rendkívüli esemény alakítja: a világméretű Koronavírus-járvány. A járvány együtt jár a kijárási korlátozással, a karanténnal. Az emberek otthonaikba zárkoznak, bezárnak az oktatási intézmények, elmaradnak a kulturális események. Az életünk a virtuális világba tevődik át: home-office, online oktatás. És történetmesélés. A kijárási korlátozással egyidőben ugyanis hirtelen gombamód szaporodtak meg az online mesélések, felolvasások, melyek a különböző honlapokon, közösségi médián keresztül érhetők el, a műfaj teljes repertoárját felkínálva. A kulturális élet szereplőinek java része most ebben a tevékenységben találja meg a kifejezési formáját és a kapcsolódását a társadalomhoz, amire a társadalom igényt is tart, hiszen ebben a szorongató-nehéz helyzetben különösen aktuális lehet Boldizsár Ildikó mondása: „A mese nem gyógyszer, de gyógyít.”¹⁶

2. A vizuális kultúra a gyerekirodalom szemszögéből, és megjelenése a pedagógiai munkában

A mesehallgatása „belső képteremtés” eszköze. Vekerdy Tamás gyerekpszichológus egyik interjújából idézve: „A Waldorf-iskola alapítója, Rudolf Steiner is azt mondja a tanároknak: *Találjatok ki ti meséket! Nem baj, ha rosszabbak, gyengébbek, ha kisebb a szókincsük. A gyerekek veletek együtt csinálják a belső munkát, a ti kreativitásotokat is élvezik, nekik ez rendkívül vonzó és leköti őket.*

¹⁶ A mese hozzásegít a boldogsághoz/Boldizsár Ildikó meseterapeuta, 2017. 02. 08., <https://olvassbele.com/2017/02/08/a-mese-hozzasegit-a-boldogsaghoz-boldizsar-ildiko-meseterapeuta/> Utolsó letöltés: 2020. 05. 08., 21:50

Ritmikusan, dallamosan meséljünk, nagy redundanciával! Nagyon fontos ez, hozzájárul a nagyon erőteljes belső képek kidolgozásához. A ritmus, a dallam, az ismétlés segíti a gyereket a belső film megalkotásában.”¹⁷ Ugyanakkor gyerekirodalmárként számomra a szöveg és a kép (illusztráció) mégiscsak összefonódik valamiképp. Teljes mértékben osztom Rofusz Kinga illusztrátor véleményét: „Mindig mondom: az illusztráció nem azt jelenti, hogy ábrázolunk valamit. Hiszen az teljesen érdektelen lenne. Sokkal inkább azt, hogy <<Megfestünk valami olyat, aminek közös a magja a szöveggel, de megnyit új jelentéseket, tartalmakat, érzéseket>>. Tehát a kérdésre válaszolva: igen, a képek kiadnak egy érvényes történetet a szöveg nélkül is.”¹⁸ Foglalkoztatni kezdett hát a gondolat, hogy ha a hallott történetek ilyen jól korrelálnak a drámapedagógiával, színházi eszközökkel, akkor vajon a csak vizuálisan befogadott történetekre is igaz-e ugyanez?

Az elméleti kérdések megválaszolására Várnai Zsuzsa művészetpedagógus¹⁹ tanulmányára támaszkodtam.

2.1. A vizualitás szerepe a kortárs gyerekirodalomban

A 21. századra olyan világot teremtettünk magunknak, amelyben megfelelő vizuális műveltség nélkül nehéz eligazodni. A képek özöne, az elektronikus eszközök uralma és a médiában használt legújabb technológiák olyan terepet kínálnak, amelyben a

¹⁷ CZVITKOVITS Judit, Dr. Vekerdy Tamás: *A mesék oldják, vigasztalják, megnyugtadják a gyereket.*, 2015. október. 27., https://nlc.hu/mesedoboz_gyujtooldal2/cikk/vekerdy-tamas-mese/ utolsó letöltés: 2020. 05. 14.

¹⁸ AYHAN, Gökhán, „*Alegjobb az lenne, ha békén hagynánk a gyereket*”. Interjú Rofusz Kingával 2020, 05. 14., <https://igyic.hu/mesecentrum-interjuk/a-legjobb-az-lenne-ha-beken-hagynank-a-gyerekeket.html?fbclid=IwAR33GrKHw0F6tU1iPONDWbKp5s0I0vi0yS-RXKhlcMGvC1236qjlt04et9I>, utolsó letöltés: 2020. 05. 14.14:00

¹⁹ Vö. VÁRNAI Zsuzsanna, *Kép és szó. A vizualitás szerepe és jelentősége a kortárs gyerekirodalomban, = Mesebeszéd. A gyerek- és ifjúsági irodalom kézikönyve*, szerk.: HANSÁGI Ágnes, HERMANN Zoltán, MÉSZÁROS Márton, SZEKERES Nikolett, Budapest, Fiatal Írók Szövetsége, 2017., 387.

megfelelő „tréning nélkül” nem biztos, hogy kellő mértékben tudunk tájékozódni. A vizuális kultúra mára nem egyszerűen része az életünknek, hanem tulajdonképpen maga az élet.²⁰

A világ észlelésének megváltozása, a képek egyre intenzívebb jelenléte egyértelműen érinti a gyermekeket is. Egyfelől, mert ők már eleve ebbe az újfajta látásmódba születtek bele és szocializálódtak, másrészt, mert a gyerekek természetüknél fogva vizuális lények. Fő kommunikációs eszközük kb. 8-9 éves korukig, azaz, amíg az anyanyelvüket tökéletesen el nem sajátítják, elsődlegesen vizuális. Éppen ezért fontos, hogy kisgyermekkorban milyen vizuális eszközökkel, formákkal, narratívákkal találkoznak a gyerekek, hogy az őket körülvevő felnőttek mennyire képesek segíteni őket mennyire képesek segíteni őket a képek világának feltérképezésében.²¹

A vizualitás előtérbe kerülését a szavakkal szemben ma már gyakran a gyerekirodalmi kiadványokban is tetten érhetjük, és ezen keresztül gyanítható, hogy a befogadó, azaz a gyerek befogadói attitűdjében is változást indít(hat) el, tehát pedagógiaiilag is megkerülhetetlenné vált, hogy foglalkozzunk a jelenséggel.

2.2. Képelmélet

A 20. század végére a tudomány és a filozófia új modellt alkotott a világról, méghozzá olyat, amelyik immár nem nyelvi, hanem képi alapokon nyugszik. Én most Kibédi Varga Áron elméletét emelném ki külön, mert a számomra vizsgálandó szó és kép viszony nála jelenik meg hangsúlyosan. Kibédi Varga a szó és kép viszonyában írt tanulmányában abból indul ki, hogy a hallás útján érzékelhető akusztikus jel, azaz a szó (ami írásban láthatóvá is válik), mennyiben hasonlítható össze a látás útján értelmezhető vizuális jelekkel.²² Rámutat arra, hogy az ilyen irányú kutatásoknak egyaránt meg kell küzdenie módszertani és rendszertani problémákkal. A módszertani kérdés lényege, hogy mennyiben kompetens eljárás nyelvi és képi alkotásokat egymás mellé állítani, illetve az egyik területen alkalmazott módszert a másakra is átvinni. A rendszertani probléma pedig abból fakad, hogy általános kategóriákra és címkékre lenne szükségünk ahhoz, hogy e jelenségek összességét világos, átlátható módon osztályozzuk. A szerző szerint minden ilyen jellegű összehasonlítást kezdettől fogva veszélyeztet az a tény,

²⁰ VÁRNAI, 2017:387.

²¹ VÁRNAI, 2017:393

²² KIBÉDI VARGA Áron. *A szó-és-kép viszonyok leírásának ismérvei = Kép-fenomén- valóság*, szerk. BACSO Béla, Budapest, Kijárat, 1997. 300-329.

hogy a két kategória érzékszervi felfogása nem minden esetben egyenlő. Egyrészt számolnunk kell az érzékek hierarchiájával (a mai világban egyes érzékszervekre gyakrabban van szükségünk, mint másokra)²³, és minden bizonnyal ezek közül is a látás áll a hierarchia csúcsán. Másrészt a szó az írás megjelenése óta két eltérő területhez is tartozik: látható és hallható is. Kibédi szerint a legtöbb kutató két látható jelenséget vizsgál együtt, és nem a hallható szót állítja párhuzamba a képpel.²⁴ Pedig, mint a későbbiekben látni fogjuk, van létjogosultsága az ilyesfajta összevetésnek.

Rendszertani szempontból az alábbi három különböző kategóriáról beszélhetünk: 1. Szó és kép megjelenhet egy időben és egymást követően is. Az egyidejűség esetében sem arról beszélünk, hogy a szavak és a képek egyszerre keletkeztek: a műalkotás felől nézve a kép és a szöveg mindig egymást követően jön létre (időbeliség). 2. Lehet szó egyetlen tárgyról vagy sorozatról (mennyiségi megkülönböztetés). A sorozatban megjelenő tárgyak egy részét a néző rögzítettként, míg másokat mozgóként fogja fel. Az egyedi tárgy főként *érvelési* funkcióval rendelkezik (racionálisan elfogadott tudás), míg a sorozat *elbeszélővel* (meghatározhatatlan, általános bölcsesség). Ez a megállapítás a kétdimenziós tárgyakra érvényes, a háromdimenziós tárgyak esetében a néző dönti el, hogy érvelőnek vagy elbeszélőnek tekint-e egy művet. (Pl. ha egy szobrot körbejárunk, egy cselekvés egymást követő szakaszait tudjuk elkülöníteni, ha viszont egyhelyben maradunk, a hatás inkább meggyőző lesz, azaz érzelmeket kelt bennünk, melyek döntésre készítenek). 3. A verbális és vizuális tárgyak térbeli hozzáférhetőségét vizsgálva beszélhetünk azonosságról és elválasztottságról (formai kritériumok). Az első esetben a szó és a kép teljesen összeolvad (kalligráfia és vizuális költészet), a másodikban mindkettő megkülönböztethető. Minél szorosabb az egység a szó és a kép között, annál bonyolultabbá válik az olvasásuk. A verbális és vizuális jelek egybeolvadása esetén nem válthatunk át egyik felfogásról a másikra: valójában egyszerre kétféleképpen érzékelünk. (A gyerekkönyvek egyik egyre nagyobb teret törő műfajának, a *picturebook*nak éppen ez a hatásmechanizmusa, de erről még később részletesen lesz szó). Amikor a kép elválik egymástól, megkülönböztethetünk *koegzisztáló* (a kép adja a keretet, a szavak a feliratok), *interreferenciális* (szó és kép

²³ KIBÉDI VARGA Áron A műfajokról, Irodalomtörténet, 27/77. évf. 3-4. sz., 1996, http://epa.oszk.hu/02500/02518/00276/pdf/EPA02518_irodalomtortenet_1996_03-04_412-425.pdf, utolsó letöltés: 2020.05.09. 10:30.

²⁴ VÁRNAI, 2017:391

egymásra vonatkozik, pl. egy festmény címe) és *koreferenciális* (szó és kép nem azonos lapon jelenik meg, de a külvilág azonos elemére vonatkozik) egységeket.

Még egy fontos kérdést tesz fel a szerző: a hierarchia kérdését. Vajon létezhet-e szigorúan mellérendelt szó és kép viszony? Ha nem, akkor melyik van alárendelve a másiknak? A kép csak akkor lehet fölrendelt, ha annyira ismerős a nézőnek, hogy nincs szükség szavakra az azonosításhoz, a jelentések megragadásához, a hagyományos művészetekben minden más esetben a kép alárendelje a szónak. A modern művészetben két módon próbálják ezt az alárendeltségi viszonyt megszüntetni a művészek: a szürrealisták címadásai a mellérendelés megalapozására tett kísérletek, ahol a szavak nem szűkítik, hanem inkább bővítik a jelentést. A másik mód pedig a nagyon általános címek bevezetése (pl. „Tájkép”), így a cím semlegessége elegendő teret ad a befogadónak, hogy figyelmét kizárólag a képnek szentelhesse.

A gyerekkönyvekben az illusztrációk többféle funkcióval rendelkeznek.²⁵ Magyarázhatnak, interpretálhatnak, kiterjesztik a szöveget, dekorálnak, elhelyezik a szöveget térben és időben, meghatározzák a kötet hangulatát. Kibővíthetik és előre vihetik a cselekményt, de olyan is előfordul, hogy megszűnik a kép alárendelt szerepe, és a történet kibontakozásában hangsúlyos szerepet kap, a szöveg pedig épp csak finom tovább lendítője annak (ez a picturebook, azaz a képeskönyv), illetve ennek még vizualitás-domináns változata a silent book (képkönyv), ahol a kötet teljes egészében szöveg nélkül jelenik meg.²⁶ A továbbiakban ez utóbbi kategóriá(k)ra fókuszálok, mert a fenti Rofusz-idézetben említett, a képek által nyitott új történetek pedagógiai alkalmazásra keresem a lehetőségeket.

2.3. A képkönyvek világa

A könyvkiadói eladási tapasztalatok azt mutatják, hogy Magyarországon még mindig az határozza meg elsősorban egy könyv piaci értékét (értsd: eladott példányszámát), hogy a kép-szöveg aránya milyen erősen tolódik el a szöveg felé. Pedig a fent említett gyermeki fejlődési folyamatok alátámasztják, hogy milyen nagy szükség van a

²⁵ Vö. FANG, Zhihui, *Illustrations, Text, and the Child Reader: What are Pictures in Children's Storybooks for?* Reading Horizons, 1996, https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1280&context=reading_horizons, utolsó letöltés: 2020.05.09. 12:30

²⁶ Sőt! Még olyan speciális esetre is van példa, amikor a két narratíva (a textuális és a vizuális) két ellentétes nézőpontot képvisel, mint pl. Pat Hutchins *Rosie's Walk* című könyve. A teljes könyvről készült videó megtekinthető itt: <https://www.youtube.com/watch?v=aynZh1-fsBg>

képeskönyvekre is, így nagy a felelősség hát a pedagógusokon, hogy az oktatási intézményekben minél gyakrabban kerüljenek elő ezek a kötetek.

De pontosan mit is értünk képkönyv alatt? Olyan könyvalkotások ezek, amelyek hagyományos könyv formátummal rendelkeznek, összefüggő történetük van, amelyeket csak képekkel, szöveges kíséret nélkül adnak elő, bizonyítva, hogy az „illusztrált könyv és az illusztrációk és képek vizuális nyelve nem másodlagos az írott nyelvhez képest, hanem univerzális hatalommal és erővel rendelkező, amely áttöri a nyelvi határokat.”²⁷ Az angolszász terminológia „wordless picturebook” (más terminológia szerint: „silent book”) néven emlegeti ezeket, hasonló az elnevezésük a német vagy francia szakirodalomban is („textlhose bildebücher”, „livre sans mot”). A képeskönyveket értelmező tipológiák a szöveg és narratíva kettős tengelye mentén gondolkodnak, a kép-szöveg-történet komponenseinek eltérő arányait mérlegelve. Eszerint Torben Gregersen négy alaptípust különböztet meg: 1. a narratívát nélkülöző képeskönyvek (lapozók, böngészők), 2. a szavak nélküli képes narratíva, 3. a kép/szó egységén alapuló, narratív képeskönyv, 4. és az illusztrált könyvek, aminek narratívája kép nélkül is megállja a helyét.²⁸ Ez alapján magam az 1. és 2. kategóriát magyarul képkönyveknek, míg a 3. és 4. kategóriát képeskönyvként nevezem meg. Ha a képkönyveket a narratíva felől közelítjük, jól leválaszthatjuk róluk a lapozókat, böngészőket, hiszen bár ezekben a szöveg nincs jelen, a történetmesélés szándéka nem lényeges elemük.

A szöveg nélküli képeskönyvekre, azaz képkönyvekre az újabban használatos angol eredetű „silent book” elnevezés némileg félrevezető, lévén a nyomtatott szöveges kíséret hiányából nem következik egyenesen, hogy a látvány nem fordítható szavakká. A gyakorlat azt mutatja, hogy ezek a fajta képes történetek gyakorta ösztönzik hangos mesélésre a gyermek nézőt. (Az összefüggő történet hangos mesemondásának hasznáról pedig fentebb már beszéltünk.) Bár az efféle könyvek terjedése sokakban aggodalmat kelthet, hiszen a nyomtatott betű visszaszorulást látják benne, az igazság az, hogy épp a képkönyvek verbális feldolgozása lehet alapja az írott betű felé való elindulásnak, és a vizuális műveltség elsajátításának. „A képi műveltség nem fenyegetés vagy vetélytárs, hanem partner a nyomtatott betűk felfedezéséhez.” – fogalmazza meg William Patrick

²⁷ Idézet a *Silent Book Contest*, azaz a *Csendeskönyvek Versenye* versenykiírásából

<https://silentbookcontest.com/about/> ha idegen nyelvől idézel, hivatkozd le, hogy saját fordítás

²⁸ RÉVÉSZ Emese, A vizuális narráció eszköztára a Design-könyvek sorozatában, 2019.11.23., https://revart.eoldal.hu/cikkek/gyermekkonyv-illusztracio/a-vizualis-narracio-eszkoztara-a-design-konyvek-sorozataban..html#_ftn3 , utolsó letöltés: 2020. 05. 09. 17:50

Martin.²⁹ A képek értelmezése egyéni interpretációt igényel, a látottak verbalizálása pedig segít a beszéd elindításában, fejleszti a szókincset, kapcsolatot teremt az írott és a beszélt nyelv között. A képkönyvek befogadása olyan összetett kognitív folyamat, amely nagyban fejleszti a gyerek³⁰ befogadók absztrakciós képességét, és amely bonyolult vizuális stratégiákat alkalmazva (keresés, egyeztetés, azonosítás, kivetítés, feltételezés, felfedezés, összehasonlítás, osztályozás és tervezés lépcsőfokain keresztül), a térbeli viszonyok, karakterek és érzelmek felismerésén keresztül jut el a cselekmény megértéséig.³¹

2.4. Képkönyvek a pedagógiai gyakorlatban

A már említett kereskedelmi nehézségek ellenére, ma már egyre több magyarországi kiadó vállalja be évi 1-2 képkönyv megjelentetését. Ennek köszönhetően lassan beszivárog a köztudatba, és egyre több oktatási helyszínen alkalmazzák. Kifejezetten nagy előnye a képkönyveknek, hogy nyelvi akadályok híján a külföldi kínálatból is válogathatunk, illetve, hogy az esetek nagy többségében egy-egy könyvet bármelyik korosztállyal feldolgoztathatunk – a lényeg, hogy a foglalkozás menete illeszkedjen a korosztály igényeihez.

Magyarországon általában az (iskolai) könyvtárosok tartanak leggyakrabban képkönyvfeldolgozó órákat az IFLA szakmai ajánlását követve: „Az IFLA (Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetsége) gyermekek (0-18 évesek) könyvtári ellátására vonatkozó irányelvei között szerepel a nyelvi, az olvasási és a műveltségi készség fejlesztése, valamint annak a biztosítása, hogy a gyermekek megoszthassák egymással olvasási élményüket. A Nemzeti alaptantervben³² a közoktatásban fejlesztendő kulcskompetenciák között szerepel az esztétikai és művészeti tudatosság és kifejezőképesség, valamint az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése is. Ezen feladatok

²⁹ RÉVÉSZ idézi William Patrick Martin: *Wonderfully Wordless: The 500 Most Recommended Graphic Novels and Picture Books*. Lanham, Rowman, Littlefield, 2015.

³⁰ Egy mondatnyi kitérő erejéig érdemes megjegyezni, hogy képkönyv nemcsak gyerekeknek szóló akad a piacon, hanem kifejezetten felnőtteknek szóló is. A műfaj edukációs funkciója mellett tehát önálló művészeti ággént is definiálható.

³¹ RÉVÉSZ, <https://revart.eoldal.hu/cikkek/gyermekkonyv-illusztracio/a-vizualis-narracio-eszkoztara-a-design-konyvek-sorozataban.html#ftn18>, utolsó letöltés: 2020. 05. 09. 17:50

³² Itt a 2012-es változatra utal. <http://ofi.hu/nemzeti-alaptanterv>, 2020. 05. 09.

együttes ellátására ideális eszköz a szöveg nélküli képkönyvek használata könyvtári, iskolai könyvtári vagy iskolai foglalkozások keretében.”³³

Bakó Katalin, Domokos Dóra és Goda Beatrix, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársai az elmúlt évben számos képkönyveken alapuló foglalkozást tartottak, óvodás korú gyerekektől kezdve egészen a kiskamasz korosztályig, és a foglalkozások menetét és az ott szerzett tapasztalataikat közre is adták,³⁴ illetve webinárium keretén belül is megosztották eredményeiket.³⁵ Érdekes volt látni, hogy bár a cél nem ez volt, mégis minden foglalkozásban előkerültek a drámapedagógia módszertanából ismert gyakorlatok: asszociációs és koncentrációt fejlesztő játékok, testtudat fejlesztő játékok, karakterépítés és természetesen a közös történetészítés stb. Mintha a textualitás nélküli látszólagos passzivitás mindenképpen megkívánná a cselekvés aktivitását.

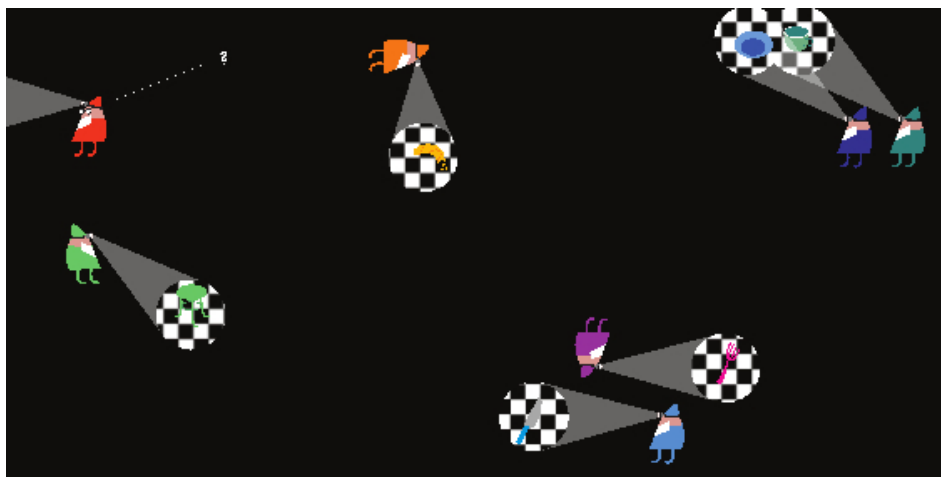
Saját ilyen irányú tapasztalatom is ez utóbbi mondatot támasztja alá. Azokon az órákon, amikor könyvtárpedagógusi munkám során a képkönyvek kerültek elő, még ha a cél bizonyos könyvtárhasználati ismeretek átadása is volt, a drámapedagógia eszköztárából válogattam. Az egyik ilyen óra 2. osztályosokkal volt, ahol a Csimota Kiadó Design-könyvsorozatának darabjait hívtam segítségül. A könyvsorozat a jól ismert Grimm meséket (Csipkerózsika, Piroska és a farkas, Csizmás kandúr, A három kismalac, Hófehérke és a hét törpe) mutatja be, ám minden címhez 3-5 különböző illusztrátor készített különböző képkönyvet, nagyon különböző stílusban.³⁶ A könyvek között akadnak olyanok is, amelyek olyan szimbolikusan jelenítik meg a történetet, hogy a képek dekódoláshoz és a történetek rekonstruálásához bizony meg kellett mozgatni a kreativitásunkat.

³³ BAKÓ Katalin – DOMOKOS Dóra – GODA Beatrix, *Szöveg nélküli képkönyvek alkalmazása könyves foglalkozásokon* https://epa.oszk.hu/01300/01367/00323/pdf/EPA01367_3K_2019_12_003-023.pdf, utolsó letöltés 2020. 05. 09. 19:30

³⁴ BAKÓ Katalin-DOMOKOS Dóra-GODA Beatrix, *Szöveg nélküli képkönyvek alkalmazása könyves foglalkozásokon*, https://epa.oszk.hu/01300/01367/00323/pdf/EPA01367_3K_2019_12_003-023.pdf, utolsó letöltés 2020. 05. 09. 19:30

³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=HwwBmoNPVug&t=1758s>

³⁶ <https://csimota.hu/termekategoria/silent-book>

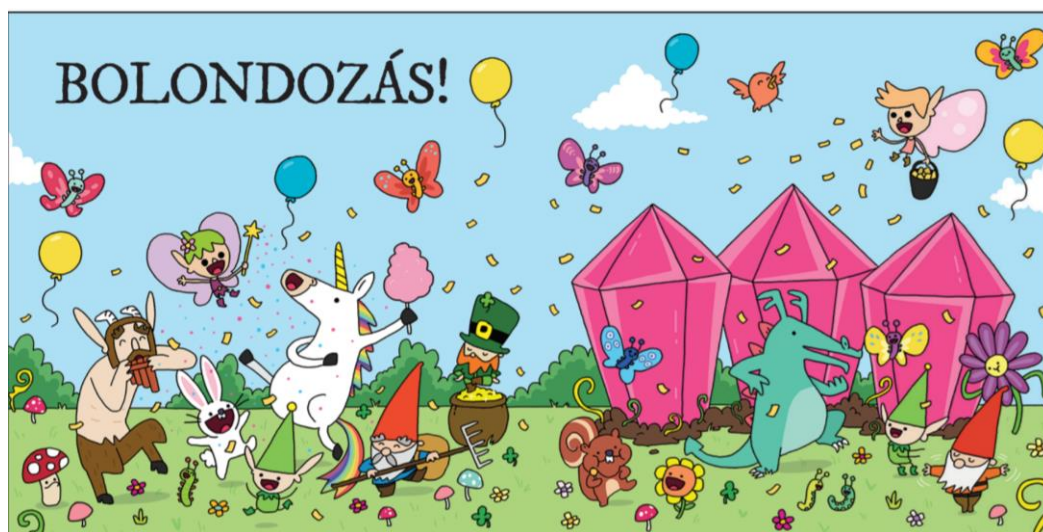
Kasza Julianna: Hófehérke és a hét törpe³⁷

A csoportokra bontott osztály minden csapatának sikerült végül megfejtenie a hozzá kerülő könyvek meséjét, és remek tablósorozattal be is mutatták a többieknek, hogy ők is kitalálhassák. (Majd áttérhettünk a mesegyűjtemények lelőhelyének megismerésére a könyvtárban, ami az óra anyaga volt.) Ezen az órán csak rövid felvezető volt a képkönyv használata, de a sorozat, épp a sajátos jellegéből fakadóan (ismert mesék új köntösben) végtelen felhasználási lehetőséget kínál.

Bár nem képkönyv, de képeskönyv egyik oldalpárja volt az egyik első online drámaóránk anyaga a drámacsoporttal. A 2020 tavaszán bekövetkezett járványügyi helyzet miatt az iskolai oktatás az online térbe helyeződött át, a felső tagozatosokból/kisgimnazistákból álló iskolai dráma szakkör is ilyen módon folytatta működését. A képernyőn való kommunikálás adja a lehetőséget, hogy egy képpel dolgozzunk. Ezen az órán fő célom az volt, hogy kipróbáljam, technikailag működhet-e egy játékokra alapozott, ám egyetlen történetbe ágyazott foglalkozás.

³⁷ KASZA Julianna, Hófehérke és a hét törpe, Design-sorozat, Csimota, Budapest, 2006.

A kezdő képet Matty Long *Szuper Boldog Varázserdő* című könyvéből kölcsönöztem.

Matty Long: Szuper Boldog Varázserdő³⁸

Az óra keretein keresztül sor került koncentrációt-fejlesztő játékokra („Holnap, ha hozzád indulok.”, lényegesen nehezebb, mint élőben), karakterépítésre, történetészövése, szabályjátékokra („Rabszolga”) és improvizációra („Híradó”).³⁹ Mint az az óravázlatból látszik, az illusztráció adta meg az alapot a szerepbe lépésre, és a játékok összeszerkesztése is ehhez kapcsolódott. Tehát a csoporttal közösen a foglalkozás végén megállapítottuk, hogy viszonylag színes órát tudtunk létrehozni.

Úgy vélem, a dolgozatomban ezen pontján az eddigiek alapján kijelenthetjük: a kép és a szöveg folyamatos reflexióban áll egymással, még, ha egyes esetekben ezen reflexiók egyik oldala a befogadóban születik is meg. Izgalmas kérdés hát, hogyan lehet egy olyan eszközt a drámapedagógia „szolgálatába” állítani, amelyik mind a vizualitás, mind az élőszavas mesélés előnyeit ötvözi, ami mind a vizuális élményt, mind az élőszavas mesélést egyszerre kínálja fel befogadásra. Ennek a vizsgálatnak egyik lehetséges eszköze a papírszínház.

³⁸ LONG, Matty, *Szuper Boldog Varázserdő, Öt bátor hős. Egy hősi küldetés*, Cerkabella, Szentendre, 2019.

³⁹ Pontos óravázlat: 1. sz. melléklet

3. A papírszínház története

A papírszínház történetének és funkciójának leírásakor, egy korábbi szakdolgozóm, Varga Réka, ebben a témában írt szakdolgozatának ide vonatkozó részeire támaszkodom.⁴⁰

3.1. A kezdetek

A kamishibai (magyarul: papírszínház) egy ősi, Japánból eredő technika, aminek jelenlegi formája az 1920-as években alakult ki. De a képekkel való mesélés technikája sokkal-sokkal régebbi időkre nyúlik vissza: a buddhista szerzetesek az írástudatlan hívőknek már a korai 9-10. században is festett képekkel illusztrálva segítették megérteni a tanításokat. A manapság ismert kamishibai közvetlen elődje a 16-18. században jelent meg, amikor a módszer a kolostorokból kikerült az utcára, és az etokik (azaz a történet-mondók) világi történeteket kezdtek el ilyenformán mesélni. Az Edo-korszak (1603-1867) és a Meidzsi-korszak (1868-1912) során számos utcai előadásstílus alakult ki, képek és narrációk segítségével. Ekkoriban még nem volt olyan praktikus és könnyen szállítható, mint a mai, 1920-es években elterjedt formája: kerékpárra rögzítették az illusztrált lapokat, és egyéb kellékeket, és így tudták járni a falvakat és városokat, hogy megélhetést szerezzenek a mesélésből. Ám a történetek előadása önmagában nem volt elég vonzó: csalogatóként cukorkát és egyéb édességet is árultak, és a meséket sorozatszerűen, folytatásokban mondták el, hogy a közönség újra meg újra visszatérjen a finomságokért és a történet soron következő részéért. A kamishibait a szegények mozijának is nevezték.⁴¹

A képekkel való történetmesélés Európában sem volt ismeretlen: a 16-17. században az ún. képmutogatás műfaja elterjedt vásári látványosság volt.⁴² Magyarországi

⁴⁰ Vö. VARGA Réka: *A Papírszínház felhasználási lehetőségei a gyógypedagógiai gyakorlatban*, Szakdolgozat, Károli Gáspár Református Egyetem, Gyerek- és ifjúsági irodalmi szakember szakirányú továbbképzés, 2016.

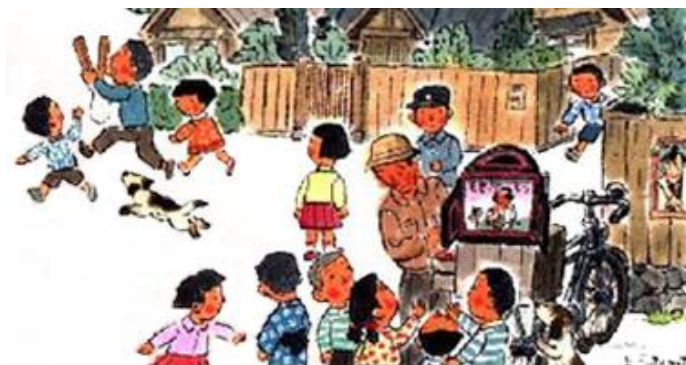
⁴¹ www.kamishibai.com/history.html, 2020. 03. 08., 21:13

⁴² https://www.neprajz.hu/gyujtemenyek/a-honap-mutargya/2015_01_vasari-kepmutogato.htm, 2020. 03. 11., 9:57

megjelenéséről a 18. századtól vannak adataink. A képmutogatók egyszerre használták képet, éneket és zenét, a történeteket állványra akasztott, cégtáblafestő által készített képpel illusztrálta és pálcával mutogatta, miközben versbe szedett történeteit hangosan mesélte. Ezek témája legtöbbször tragikusan végződő szerelem, természeti katasztrófák vagy más egyéb borzalmas események voltak. A több kockára osztott vászonképek roppant egyszerűek voltak, de lényegretörően, az események sorrendjében magyarázták a történetet. Az előadást követően az énekes újra elmondta, összegezte a történet erkölcsi tanulságait. A képmutogatás és az azzal járó előadás nemcsak látványosság volt, hanem kulturális élményt jelentett, és nagy jelentősége volt a rendszeresen megjelenő sajtó előtti időszakban, főleg a polgárság alsó rétegébe tartozó emberek között.

3.2. Az aranykor

A papírszínház mai formájában a 20. században vált elterjedtté. Ennek oka a '30-as években Japánban kialakult gazdasági válság, aminek következtében sokan elvesztették az állásukat, és a kamishibai volt sokaknak az egyetlen megélhetési lehetőségük. Az adatok szerint csak Tokióban közel kétezer-ötszáz mesélő dolgozott, akik naponta akár tízszer is adtak elő, alkalmanként akár 30 gyerekeknek.⁴³

Kép: <http://www.kamishibai.com/history>

Később, a II. világháború idején propagandaeszköznél használták, illetve a társadalmi depresszió feloldásában is nagy szerepet játszott alany.⁴⁴ A harcokkal, bombázásokkal,

⁴³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Kamishibai>, 2020 március 31., 11:00

⁴⁴ Papírszínház – Módszertani Kézikönyv, szerk. CSÁNYI Dóra, SIMON Krisztina, TSÍK Sándor, Csimota, Bp., 2016,

szenvetéssel sújtott falvak, városok lakóinak enyhülést jelentettek a vándor mesemondók, akik – ha csak rövid időre is – némiképp feledtetni tudták kínjaikat. Sok felnőtteknek és gyerekeknek ez volt az egyetlen szórakozása azokban az időkben.⁴⁵

A háború után időszak sem volt sokkal könnyebb azoknak az állampolgároknak, akik a gyorsan változó környezetben hamar szerették volna újjáépíteni az életüket. Talán épp ennek köszönhetően lettek hirtelen nagyon népszerűek az újságokban és folyóiratokban megjelenő humoros, szórakoztató képregények, és ennek hatására vált ismét nagyon népszerűvé a szabadtéri „képregény-szerű” mesélési forma: a kamishibai.⁴⁶

Az „igazi” művészek mindig is minőségi képekkel, illusztrációkkal dolgoztak. Ezek kézzel festettek voltak, nem olyanok, mint amiket az iskolák számára tömegesen legyártottak, vagy azok, amiket propaganda-céllal készítettek.

A televízió megjelenése aztán háttérbe szorította a papírszínház közkedveltségét, és sok mesélő veszítette el megélhetését. A papírszínház pedig a szegények szórakozásaként került át a köztudatba, sokat veszítve ezzel presztízséből, eltűnt a közterekről és megszűnt a hagyományos utcai performansz jellege is. Érdekesség, hogy a később oly népszerűvé vált anime és manga elődjeként is tekinthetünk a kamishibaira: gyakoriak a közös témák, történetek, sőt, néhány kamishibai-alkotó művész is ezekre a területekre váltott, amikor a papírszínház idejétmúlttá vált.⁴⁷

3.3. Papírszínház a világ körül

A papírszínház (és általában véve az élőszavas mesemondás, történetmesélés) bár nem tűnt el teljesen, az utcákról, közterekről azonban viasszasorult az iskolákba és egyéb pedagógiai intézményekbe. Edukációs és pszichológiai jelentősége a mai napig vitathatatlan.

A 20. században aztán a kamishibai kilépett hazájából, és világ körüli útra indult: meghódította Amerikát, Kanadát, majd Európát.

⁴⁵ <http://www.kamishibai.com/history.html> 2020 március 31., 11:00

⁴⁶ <https://en.wikipedia.org/wiki/Kamishibai> 2020 március 31., 11:00

⁴⁷ <http://www.kamishibai.com/history.html> , 2020. 03. 31. 11:00

Amikor Japán 1951-ben az UNESCO tagja lett, a japán hagyományok újrafelfedezése és ápolása érdekében a Japán UNESCO egész Ázsiával igyekezett megismertetni a kamishibait, oly sikeresen, hogy ez a folyamat a mai napig zajlik: mesélők és illusztrátorok tartottak, tartanak workshopokat Ázsia-szerte, hogy minél több emberhez vigyék közel ezt az eszközt, hogy ne csak élvezője, hanem művelője is legyen ennek a művészeti ágnak. Ebben nagy része volt a japán „kamishibai-tudósnek”, Suzuki Tsunekatsunak, aki rengeteget tett a kamishibai népszerűségéért: nemcsak maga adott elő számtalan történetet, hanem másokat is megfigyelt mesélés közben, és tapasztalatait le is jegyezte. Így aztán a papírszínház ismét elindulhatott hódító útjára: Amerikában és Európa egyes országaiban (pl. Spanyolországban) újra felbukkantak a jellegzetes utcai művészek, akik kerékpárjukra rögzítve a papírszínház-keretet járták a városokat és meséltek.

Az amerikai népszerűségét az eszköz nagy mértékben köszönheti Margaret Eisenstadt tanítónőnek, aki Japánban az amerikai hadsereg iskolájában dolgozott, és ott ismerte meg ezt a technikát. Visszatérve New Yorkba az immáron angol nyelvre lefordított történeteket mesélte gyakran csoportjainak. Megfigyelte, hogy bár ezek a csoportok vegyes összetételűek voltak: eltérő kultúrájú és életkörülmények között élő családokból származtak, a papírszínházért valamennyien egyformán lelkesedtek. Épp ezért úgy döntött, hogy egykori osztálytársával, Donna Tamikival a kamishibai minél szélesebb körben való elterjesztésének érdekében létrehozza a Kamishibai for Kids nevű közösséget. Ez 1992-ben meg is valósult, az illusztrátoruk Eigoro Futamata lett, és elsődleges céljuk között az szerepelt, hogy kihasználják a kamishibai oktató-nevelő hatását és elsősorban a pedagógiai gyakorlatba illesszék használatát.⁴⁸

Kaliforniában David Battino és Hazuki Kataoka fejlesztették tovább a hagyományos japán technikát: a lapokat kisebb méretűre nyomtatták, így kényelmesen elfért akár a mesemondó ölében is. Az eszköznek a Story Card Theatre nevet adták.⁴⁹

A szintén kaliforniai Walter Ritter a papírszínházat (amit ő Storybox Theaternek nevezett el, és később mások is használták ezt a kifejezést), már egy komplett irodalmi-

⁴⁸ www.kamishibai.com/about/about.html, 2020. 04. 19.

⁴⁹ <http://www.storycardtheater.com/>, 2020. 04. 19.

színházi program keretén belül használja, kifejezetten iskolákban, oktatási intézményekben.⁵⁰

A kamishibai népszerűsítésére nonprofit szervezet alakult. Az International Kamishibai Association of Japan munkájának hála mára már az egész világon népszerű ez az eszköz. A szervezet folyamatos konferenciákkal, workshopokkal, tanulmányok publikálásával dolgozik a módszer fennmaradásáért, terjedéséért. Jelenleg 304 tagja van, 54 különböző országból.⁵¹ Kontinensünkre az 1970-es években jutott el a Kamishibai, Magyarországra pedig 2009-ban jelent meg. A Csimota Könyvkiadót kereste meg akkoriban a Csillaghegyi Mozgásjavító Általános Iskola egyik pedagógusa, hogy segítsenek olyan mesélési módszer találni, amit praktikusán tudnak használni a növendékeikkel. A „hagyományos” technikáknál a két jelentős probléma merült fel: voltak, akik nehezen követték a csak audiális befogadásra alapozott élıszavas mesemondást, az illusztrált képeskönyvek esetében pedig egyszerően fizikai akadályokba ütköztek (magyarul: nem tudták annyian körbeülni a mesekönyvet, hogy mindenki jól lássa, különösen pl. kerekesszékkal volt ez nehézkes). A kiadó egyik tulajdonosa, Csányi Dóra részben Franciaországban él, ahol a kamishibait rég óta használták például az oktatásban is, remek tapasztalatokkal. Ez adta az ötletet a Kiadónak, hogy hazánkban is megjelentessék ezt az eszközt.

Bár a papírszínház Japánon, illetve Ázsián kívüli használata elsősorban nem a japán kultúra ápolását szolgálja, gyökereiben mindenképpen oda vezethető vissza. Ismerni kell a gyökereit ahhoz, hogy szellemiségét és szemléletét magunkévá tudjuk tenni, ám mindenképpen használjuk ki a rengeteg lehetőséget, amit az eszköz kínál, hogy a kitűzött célunkat elérjük vele. Manapság egyre inkább elszakadunk a szövegközpontú médiumoktól, egy olyan multiszenzoros kultúra felé tartunk, ahol a vizualitás és az auditivitás egyre nagyobb jelentőséggel bír. A kamishibai remek eszköz arra, hogy a szigorúan vett textualitástól kicsit eltávolodva, mégis teljes értékű pedagógiailag, művészetileg értékes produktumokat hozzunk létre.

3.4. A papírszínház funkciója és jelentősége

Japánban a 20. század elején a kamishibai nézői általában gyerekek voltak, míg az előadók jellemzően a társadalmi raglétrán lecsúszott férfiak, akik a mesélés mellett a

⁵⁰ <http://writeoutloudsd.com/education/storybox-theatre-kamishibai/>, 2020. 04. 19.

⁵¹ <https://www.kamishibai-ikaja.com/en/about-eng.html>, 2020. 04. 19.

cukorkaeladásból éltek. A gyerekek míg majszolták a cukrot, aktívan követték az előadást: hangos érzelemnyilvánításokkal, kommentárokkal, kérdésekkel provokálták a mesélőt, illetve vettek részt az élıszavas mesemondás folyamatában. Ez a mesélő számára is kedvező volt, hiszen a hangos kacagás még több gyereket vonzott oda.⁵²

Azonban ez nem sokáig maradt így: a 30-as harmincas években az egyre tehetősebbé váló középosztály arra az álláspontra jutott, hogy a szegényebb réteg történeteiből hiányzik a morális és erkölcsi tartalom, ezért nem engedték gyerekeiknek, hogy részt vegyenek efféle utcai eseményeken. Ezért aztán 1938-tól némileg szabályozták az előadásmódot: előírták, hogy a képek hátulján fel kell tüntetni a történetek rövid tartalmát, ezzel ellenőrizhetővé téve annak biztonságos tartalmát szóismétlés. Az előadók azonban ezeket a rövid szövegeket továbbra is csak iránymutatónak használták, és valójában ugyanolyan szabadon meséltek, mint azelőtt.

Épp ezért az emberek egy része azon az állásponton volt, hogy a kamishibai erkölcstelen és teljesen be kellene tiltani, ám egy másik tábor felfedezte a benne rejlő lehetőségeket és a gyerekekre gyakorlott pozitív hatását. Imai Yone szociális munkás felfigyelt arra, hogy a tanítványai, akiknek hittanórát tartott, rendszeresen ellógtak az óráról, hogy meghallgathassák az egyik utcai kamishibai előadót. követte őket egy alkalommal, és őt is teljesen elbűvölte ez a történetmesélési forma. Elhatározta, hogy újra népszerűvé teszi. Munkája gyümölcseként eljutott a tokiói egyetemre is, ahol Matsunga Kenya egyetemi oktató figyelmét felkeltette ez a módszer. Így nyilatkozott róla:

“Mindent összevéve, a kamishibai egy bámulatos fegyver az oktatás arzenáljában. El sem tudom képzelni, micsoda erőteljes hatása lesz öt-tíz éven belül az oktatás-nevelés minden területén. A magokat most elvetettük, és nagyon sajnálom, hogy a technikai fejlődés, a megfelelő előadási módszerek és egy teljeskörű hálózat és csererendszer még nem adottak.”⁵³

Matsunga felfedezte a papírszínház sokoldalúságát. Ő volt az egyik első népszerűsítője a „hand-made” papírszínháznak, azaz annak a tevékenységnek, amikor a gyerekek

⁵² Tara MCGOWAN, *Performing Kamishibai: An emerging new literacy for a global audience*, Routledge Research in Education, Routledge, 2015., www.books.google.hu

⁵³ Tara MCGOWAN, *Performing Kamishibai: An emerging new literacy for a global audience*, Routledge Research in Education, Routledge, 2015., www.books.google.hu

maguk készítenek papírszínházat, alkotják meg saját történetüket. Ezt elősegítendő pedagógiai folyóiratokban publikálta a kamishibai történeteit az illusztrálásra vonatkozó instrukciókkal: hogyan kell megrajzolni, kiszínezni azokat, hogyan kell elkészíteni a keretet és összeállítani mindezt, hogy a megfelelő hatást ériék el. Matsunga munkájának köszönhetően mind a nagyvárosok, mind a vidéki iskolák ismét felfigyeltek a papírszínházra és immáron új reneszánsza lett eszköznek, de ezúttal az oktató-nevelő és vallási célzatú munkára felhasználva.⁵⁴

Minden bizonnyal azonban az utcáról a tanterembe vitt előadás sokkal kevesebb teret adott az érzelmek átélésének, a bekiabálásoknak, sokkal szabályozottabbá vált a gyerekek számára, aminek egyik oka nyilvánvalóan a tipikus iskolai szerepek alá-fölé rendelt viszonya volt. Ma már szerencsére változott a helyzet, ami a mesélés módszertanát illeti. A mesélő ma már nem a mindentudó bölcs szerepében tetszeleg, hanem sokkal inkább partner (ahogy az a kezdeti „utcai” időkben is jellemző volt). Alkalmazkodik a közönséghez, figyeli a reakcióikat, reagál azokra, ahogy azt az élőszavas mesemondásnál megszokhattuk. Feladata nemcsak a tanítás, hanem a szórakoztatás, gondolatébresztés, vitaindítás is. Lehetőséget ad az egyéni megnyilvánulásoknak, érzelmek, gondolatok kifejezésének, ami az autoriter iskolai nevelésben szocializálódott gyerekek számára izgalmas új területeket nyithat az oktatásban.⁵⁵

3.5. Gyakorlati tudnivalók – a papírszínház használata

A papírszínház remek megerősítése annak a gyakran elhangzó tézisnek, hogy az oktatásban sokszor a legegyszerűbb dolgok a leghatékonyabbak: egy egyszerű fakteret, amibe (rendszerint 275x370mm nagyságú) lapok kerülnek, meghatározott sorrendben. A varázslat abban rejlik, amit ezeknek a lapoknak segítségével el tudunk indítani közönségünk fantáziájában.

A fakteretnek általában három ajtaja van, amiket – mint egy színházi függönyt – felnyitva a közönség máris színházi miliőben érezheti magát. Az előadó szemben ül vagy áll a közönséggel, a keret előtt vagy mellette, az illusztrált lapok pedig a

⁵⁴ Tara MCGOWAN, *Performing Kamishibai: An emerging new literacy for a global audience*, Routledge Research in Education, Routledge, 2015., www.books.google.hu

⁵⁵ *Papírszínház – Módszertani kézikönyv*, szerk. CSÁNYI Dóra, SIMON Krisztina, TSÍK Sándor, Csimota, Budapest, 2016, 8.o.

publikum felé néznek. Az első lap képéhez tartozó szöveg az utolsó lap hátulján olvasható, a szöveg mellett pedig gyakran a lap mozgatására vonatkozó instrukció is található. A lapokat jobb kézzel lehet kivenni a keretből, majd utolsó lapként visszacsúsztatni bele (vagy mellé).

A papírszínházzal való mesélés előnye, hogy teljesebb élményt nyújt: a lapok nincsenek meghajlítva, így az illusztrációk nagy felületen, teljes egészükben jól láthatók, a felület nagysága miatt pedig egyszerre többen is figyelemmel kísérhetik. A történetmondás folytonosságát nem töri meg a lapozás, hiszen egy-egy laphoz meghatározott és viszonylag rövid szövegrész tartozik, emiatt a kép és szöveg jobban összhangba kerül, mint egy hagyományos könyv esetében. A lapok váltása, ki- és becsúsztatása sem csupán egy technikai művelet: nagy szerepe van az élményszerűség, a játékoság és a drámaiság fokozásában, ez által a történetmondás élőbbé, folyamatosabbá tételében. Ez pedig fontos, hiszen a papírszínház-mesélés nem csupán egy történet felolvasásáról szól, hanem az élőszavas mesemondás egyik, vizuális elemekkel megtámogatott fajtája. Manapság sokan hasonlítják ezt a technikát a diafilmhez, ám, míg a diafilm-mesélés rendszerint sötétben zajlik és a nézők együtt tudják olvasni a szöveget a mesélővel, sokkal inkább magányos befogadás, mint a papírszínház-előadás élménye, ahol a mesélő folyamatos kapcsolatot tart fenn nézőivel és kifejezetten kollektív befogadói élményt nyújt.

Szerencsés, ha az előadónak előzetes ismeretei vannak a meséről, sőt, akár kívülről tudja azt, hiszen itt a szöveg nem szigorúan követendő, sokkal inkább csak egyfajta sorvezető, ami lehetőséget ad kiszólásra, interakcióra, vendégszövegek alkalmazására, improvizációra (ez utóbbira készség szinten feltétlenül szükség is van). Az, hogy még milyen eszközökkel dúsítjuk, tesszük változatosabbá az előadást, csak fantázia kérdése: hangeffektek, zenei aláfestés, fény-játék stb. Akadnak olyan mesélők, akik szívesebben bújnak el a fakteret mögé, és gesztusaik, arcjátékuk helyett csak a hangjukat adják az élményhez. Ilyen esetekben a fent említett eszközöknek még nagyobb szerep jut, alkalmazásuk még fontosabb lehet.

Akármilyen módszert is részesítsen is előnyben, fontos, hogy olyan mesét válasszon a mesélő, amit maga is élvez, és csak olyan eszközökkel, módszerekkel színesítse az előadást, amelyekben maga is otthon érzi magát, hiszen így lehet valóban

hitelesen átadni egy történetet. Márpedig a közönség csak a hitelesen átadott történetekhez tud mélyen, átéléssel kapcsolódni.

4. Papírszínház jó gyakorlatok a pedagógiai munkában

A papírszínház használata gyakran jelenik meg a manapság egyre gyarapodó kis gyerekkönyvesboltok programkínálatában és az iskolai könyvtári foglalkozásokon. Mindkét helyszínen gyakran tartok magam is foglalkozást, minden esetben szeretem a hallott és látott élményt kiegészíteni a „megcselekedett” élménnyel, azaz a drámajátékkal. Úgy érzem, ez a befogadott történetek megfelelő feldolgozási módja, kiteljesítése, átélése, hiszen – Gabnai Katalin szavait idézve – „drámajátékaink az emberépitést célozzák, feladatuk a személyiségformálás, a kapcsolatfelvétel, a kapcsolattartás, a közlés megkönnyítése.”⁵⁶

A többféle helyszín és foglalkozásforma lehetőséget kínált arra, hogy a korosztályok széles skálájával dolgozzam együtt legalább egy-egy alkalom erejéig.

4.1. Nyitott foglalkozások

A szentendrei Parti Medve könyvesbolttal megnyitása, azaz 2016 ősze óta állok kapcsolatban, a könyvesbolt tulajdonosait a gyerekkönyves szakmából már jól ismeretem, ők hívtak oda munkatársnak. A kezdetektől fogva tartok itt nyári táborokat és rendszeres (heti, majd később kétheti) időközönként papírszínház-foglalkozásokat. Mivel ezek az alkalmak rendszeresek voltak, kialakult egy kisebb csoport, akik rendszeresen megjelentek szinte minden alkalommal, azért azzal mindig számolni kellett, hogy mivel minden alkalom bárki számára látogatható és elérhető volt, bármikor jöhetnek olyanok, akik még nem vettek részt hasonló eseményen. Soha nem tervezhetek pl. egymásra épülő foglalkozásokat, és számolni kell a korosztály vegyes összetételével is, bár nagyon nagy életkori eltérések nem voltak soha jellemzőek: általában a 4 -7 éves (azaz az óvodás) korú gyerekek adták a csoport magját. A foglalkozások nevelési céljait⁵⁷ is ennek alárendelve igyekeztem meghatározni.

⁵⁶ GABNAI, 2015:9

⁵⁷ Vö.: KÖRÖMI Gábor, *Játékvezetési alapismeretek*, Drámapedagógiai Magazin, 53., 2015, 14., https://epa.oszk.hu/03100/03124/00082/pdf/EPA03124_dpm_2015_3_014-022.pdf, utolsó letöltés: 2020. 05. 10. 10:30

Minden alkalommal fontos volt, hogy valamilyen ismerkedős játékkal kezdjük a kört, az épp újonnan becsatlakozók kedvéért. Ügyelni kellett, hogy a résztvevő gyerekek lehetőséget kapjanak arra is, hogy önmagukról mondjanak néhány szót, de gyakran figyelembe kellett venni, hogy ebben az életkorban gyakran nehezen nyílnak meg ismeretlenek előtt. Azonban mindig akadnak olyan témák, amikről a legvisszahúzódbb gyerek is szívesen mesél: ilyenek pl. az állatok. Mint az a 2. sz. mellékletben, a *Kiskakas gyémánt félkrajcárja* című meséhez készült foglalkozástervben látható: ha az ismerkedésnél a kedvenc állatukról, saját kisállatukról kell mesélni, azonnal lelkesé és nyitottabbá vált mindenki.

A síkban látott kép „kiterjesztéséhez” szívesen használom a különféle érzékszervi finomításra alkalmas játékokat.⁵⁸ Ezt ez a korosztály nemcsak roppant mód élvezi, de a tapasztalatom azt mutatja, hogy szükségük is van rájuk. A középosztálybeli családokban nevelkedő gyerekek (akikből általában a csoport tagjai álltak), napi szinten élik meg az időhiány és az őket érő a túl sok inger okozta stresszt. Közhely, de tény: kevés idő jut megállni, szemlélődni, rácsodálkozni a világra. Ezek a gyakorlatok lehetőséget adnak erre, és közben megvalósítjuk azt, ami ebben az életkorban az egyik legfontosabb feladatuk: felfedezzük a körülöttünk levő világot. Akár bevezető játékként alkalmaztam ezeket (2. sz. melléklet: állathangok felismerése, 3. sz. melléklet: ízek felismerése⁵⁹), akár a történetet felidézéséhez volt segédeszköz (4. sz. melléklet: illatok felismerése), mindig hatalmas sikert arattam vele.⁶⁰

A koncentrációfejlesztő, figyelemfejlesztő gyakorlatok szintén nagyon fontosak ebben a korban, különösen a lassan iskolába készülő nagyóvodásoknál. Általában ezekhez a játékokhoz lehet jól ki használni a papírszínház-mesék speciális tulajdonságát: hogy a képek különálló lapként mozgathatók, kivehetőek. A *Kiskakas*nál például már a mese előtt felhívtam a figyelmet, hogy jegyezzék meg a képeken felbukkanó állatokat. Utólag könnyű volt visszaellenőrizni. A *Holle anyónál* pedig a

⁵⁸ Vö. Gabnai, 2015:18

⁵⁹ A *Holle anyó* mesét gyakran meséltem nyitott alkalmakon óvodásoknak, de kis módosítással használtam iskolai könyvtári foglalkozás keretén belül is. Mivel a foglalkozás menete hasonló, a játékok java része azonos, a mellékletek közé most az iskolai foglalkozás óravázlatát tettem be. A kisebbeknél előfordul, hogy a 4., vagy a 6. játék kimarad. Illetve természetesen itt nem térek ki a könyvtárhasználati ismeretekre. ez a vázlatnál érdekes, nem itt

⁶⁰ Érdekes tapasztalat volt, hogy amikor egy bemutató órán a *Hétfejú tündért* meséltem, az órára látogató pedagógusok épp olyan lelkesen szagolgatták és találgatták a különböző illatokat, mint a gyerekek. Minden bizonnyal ránk, felnőttekre is ránk fér, hogy lassítsunk egy kicsit, és újra rácsodálkozunk a körülöttünk levő világra.

történet visszaidézésénél nyújtott segítséget, hogy a falra/táblára rögzítettük a képeket. Ez segített a történetet újra elmesélni, aminek segítségével máris bezártuk az élőszavas mesemondás körét.

Az óvodás (és gyakran a kisiskolás) korosztály drámajáték alapú papírszínház foglalkozásainál célszerű a program végén időt hagyni némi kézműves tevékenységre. A tevékenység minden esetben kötődött az adott meséhez, valamiképp annak egyfajta „manifesztációja” volt. Nem bonyolult alkotótevékenységre kell itt gondolni, a leggyakrabban használt eszközünk a papír, színes ceruza, festék volt. Általában vagy a mese valamelyik szereplőjét készítettük el egyszerű papírbáb figurának (pl. spatula segítségével pálcás báb, vagy papírzacskó felhasználásával kesztyűbáb formájában), vagy esetleg egy, a mesében fontos eszközt készítettünk el (pl. egy alkalommal a *Hamupipőke* mese után varázspálcát). Ezek az eszközök lehetőséget teremtenek arra, hogy a gyerek később ismét szerepbe lépjen, és felidézze, továbbgondolja-játssza a mesét. (Ez szinte kivétel nélkül már ott, a tárgy elkészülte után meg is szokott történni, spontán keretek között.)

4.2. Iskolai keretek között

A papírszínház iskolai keretek közötti felhasználása sok esetben alkalmazott drámaként működik, általában valamilyen tananyaghoz kapcsolva. Ahogy a képkönyvek esetében, itt is, a könyvtárpedagógiai órák kézenfekvő alkalomnak bizonyulnak erre. Túl azon, hogy a könyvtárhasználati tananyagokhoz remekül kapcsolható⁶¹, egyes szaktanárokkal való kooperáció keretén belül egyéb tananyag mélyítésére is alkalmas az egyes papírszínház-mesék drámajáték alapú feldolgozása.

Az egyik legjobban sikerült ilyen alkalom a fenntarthatósági témahét keretén belül az alsós tanító nénivel közösen tartott (egyébként nyílt, látogatható) óránk volt. Itt a *Vízcepp*⁶² című mesét dolgoztuk fel papírszínház-technikával⁶³, ahol a korábban ismertetett drámajátékok mellett a tanító egyéb, a tananyaghoz illeszkedő feladatokat (kódfejtés, betűrács) is adott. A papírszínház előnyeit itt is kiválóan ki tudtuk használni: a víz körforgását bemutatandó a képeket falra rögzítve szemléltetni is tudtuk a folyamatot, amit a gyerekek előtte csoportokban különféle technikákkal (állókép,

⁶¹ Lásd: 3. sz. melléklet.

⁶² TASI Katalin, *Vízcepp*, Csímsota, Budapest, 2016

⁶³ Lásd: 5. sz. melléklet.

gondolat kihangosítás, mimika) eljátszottak. A többféle módon történő befogadás pedig segít elmélyíteni a tudást. Keresztúri József szavaival élve: „A drámapedagógiai eljárások közös jellemzője, hogy az – ismertetés, az előadás, a kinyilatkoztatás helyett – a dramatikus helyzeteket alkalmazza a megismerendő valóságdarab feldolgozására. A megjelenítés, a saját bőrön kipróbálás az új ismeretek elsajátítása mellett egyéb területeken is fejleszti a befogadókat, és mélyebb rögzítésre, sőt, állásfoglalásra is készíti. A dráma egyik szógyöke az ógörög nyelvben valamiféle cselekvést jelentett. Amit megcsinálunk, az a bőrünkbe ég!”⁶⁴

Drámapedagógiai szempontból már kicsit másfajta megközelítést tudunk alkalmazni a kisgimnazista/gimnazista korosztálynál. A *Barna hajnal*⁶⁵ című, a diktatúra kialakulásáról szóló történetet magyaróra keretén belül dolgoztuk fel. Itt a feldolgozás során⁶⁶ nemcsak drámajátékokat alkalmaztunk, hanem már egy tanítási drámát tudunk végigjátszani, ahol megpróbáltuk körbejárni a kérdést: kell-e tétlenül túrnunk, hogy a hatalomban levők erőszakkal megfosszanak a számunkra fontos dolgoktól?

A példák alapján beigazolódni látszott: a papírszínház, mint eszköz bármilyen korosztály számára sikerrel alkalmazható.

5. Papírszínháztól az előadásig

Miután arról elegendő tapasztalatot szereztem, hogy a papírszínház-történetek alkalmasak a drámajáték-alapú feldolgozásra, és a befogadás és cselekvés egymásra ható folyamatok ezekben az esetekben, kíváncsi lettem, hogy vajon lehetséges lenne-e nemcsak a mese egészéhez kapcsolni egyes drámajáték-elemeket, hanem a történetet magát, a képek diktálta részekre bontva megeleveníteni azt a drámapedagógia módszereivel – egyfajta szerkesztett játékként. A saját drámacsoportom megfelelő „alanynak” bizonyult ehhez a kísérlethez. Erről a folyamatról szeretnék bővebben írni.

A színjátszó csoportba 5. és 8. osztály közötti (jelenleg csak lányok) járnak. Ez azt is jelenti, hogy vannak felső tagozatosok és kisgimnazisták is közöttük. A csoport magja már évek óta együtt dolgozik, jól összeszokott társaság, kifejezetten jól kooperáló, egymásra odafigyelő közösség. A létszám 12 fő.

⁶⁴ KERESZTÚRI József, *Előzmények és mai tendenciák – drámapedagógia a közoktatás rendszerében = Dráma – pedagógia – színház – nevelés*, Oktatókutatató Intézet, Budapest, 2016

⁶⁵ PAVLOFF, Franck, *Barna hajnal*, Csikota, Budapest, 2017

⁶⁶ Lásd: 6. sz. melléklet.

A papírszínház eszközként való bevonása a közös munkába tulajdonképpen a véletlennek köszönhető. Minden tanév végén tartunk egy egyhetes napközis nyári tábor. A tábor első napján a felvezető beszélgetésünk oda kanyarodott, hogy kiderült: a gyerekek roppant érzékenyek a társadalmi egyenlőtlenségekre, nyomasztja őket a klímaválság, a világ jövője, és az, hogyan tudnának ellene tenni.

Ekkor jutott eszembe Thierry Lenain *Mi lenne, ha...*⁶⁷ című papírszínház története, ami éppen ezeket a kérdéseket feszegeti.⁶⁸ Félretéve az eredeti terveket elővettem a történetet. Nagyon feszes, közben mégis szívbemarkoló történet, roppant kevés szöveggel. Bár egyetlen, összefüggő történetről van szó, a tagolása mégis élesen elválasztható jelenetekre bontja. Ez nagyban megkönnyítette a vele való munkát. Olivier Tallec illusztrációi letisztultak, mégis érzelmileg mélyrehatóak, időnként megrázóak, elgondolkodtatóak, nagy szabad felületekkel rendelkeznek, rengeteg teret hagyva a továbbgondolásra

A munkát először a képekkel kezdtük. Ekkor még nem ismerték a történetet egyáltalán. Csoportokat alkottak, és minden csoport kapott egy-egy képet, és a képek alapján kellett jeleneteket alkotniuk: kik lehetnek a képen, milyen szituációban, mi történhet velük... rájuk volt bízva. Mivel a képek elég jellegzetesek, hangulatuk meghatározó, a gyerekek által készített jelenetek, ha nem is találták el pontosan, milyen problémakört illusztrál a kapott kép (de ez nem is volt céljuk, dolguk), minden esetben A jelenetek után nemcsak magukat a jeleneteket tudtuk megbeszélni, hanem a megjelenített problémákról is sok-sok szó esett. Jó volt látni, hogy a vizuális befogadás és a szerepbelépés milyen mély gondolatokat és érzéseket szabadított fel bennük.

Ezután meséltem el nekik a történetet, ami annyira megtetszett, hogy úgy döntöttünk megpróbálunk tovább foglalkozni vele. Az elképzelés az volt, hogy minden egyes, a történetben felmerült problémát körbejárunk, és a már jól ismert, különféle dramatikus eszközökkel megpróbáljuk feldolgozni őket. Ha pedig jól sikerül, a végén össze is fűzhetjük az elkészült jeleneteket egy darabbá. A célom az volt, hogy az első foglalkozáson tapasztaltakhoz hasonlóan, a többféle befogadás és a cselekvés (dráma) segítsen mélyebben átélni a történet felvetette problémákat, és közösen megtalálni a kiutat: a reményt a változásra, változtatásra.

⁶⁷ LENAIN, Thierry, *Mi lenne, ha...*, Csimota, Budapest 2012

⁶⁸ Lásd: 7. sz. melléklet.

Az történetet témákra bontottuk (a képek segítségével), és mindet külön egységként kezeltük. Válogattunk is: volt olyan, amihez úgy érezte a csoport, hogy nincs kedvük komolyabban foglalkozni vele (ilyen volt a világűr, a Hold meghódításának kérdése), én pedig csoportvezetőként örömmel adtam nekik ebben autonómiát. Így végül a fő témáink: háború, éhezés, szegénység, környezetszennyezés, az elnyomás, elmagányosodás lettek.

Minden témát több alkalommal vettünk, több oldalról próbáltuk megközelíteni, feldolgozni. A háborúval kapcsolatban volt olyan, hogy saját élményeiket hívtuk elő (összeveszés a szülővel, barátnővel stb.), és ezekhez készítettek zenei aláfestéssel némajátékban kis jeleneteket – amihez a zenét is maguk választották, Máskor pedig az óra központjában a mozgás állt, és olyan mozgásos gyakorlatokat próbáltunk ki, amiben pl. csak mozdulatokkal irányítják egymást, vagy különféle módokon harcot imitáltunk. A végső, mindenkinek tetsző jelenetben egyetlen gyerek irányította kézfejjével az egész csapatot, mint hadvezér a seregét: ha jobbra fordította a tenyerét mindenki jobbra fordult, ha öklöbe szorította, mindenki leguggolt és így tovább. Az aláfestő zenét pedig közösen választottuk.

Hogy az éhezés témaköréhez könnyebben tudjanak kapcsolódni, megpróbáltunk olyan szemszöget keresni, ami akár az ő életükben is megeshet (mivel egy budapesti elit iskola válogatott diákjairól van szó, szerencsére az ő életükben nincs valódi kapcsolat az éhezéssel a nyomor miatt létrejövő formájával.) Ezért a jelenetet inkább az iskolai bullying felé tereltük: mi történik, ha valaki azért marad éhes, mert szekálói rendszeresen elveszik az uzsonnáját, kiöntik a menzán az ebédjét? Formailag, hogy a didakszist kerüljük, egy korábbi stílusgyakorlatban használt verseket⁶⁹ vettünk elő és gyúrtuk össze úgy, hogy a jelenet különböző szereplői egymásra reflektáljanak. (A válogatosság és éhség ellentétére próbáltunk fókuszálni.)

Volt olyan is, hogy egy korábban játszott játék adta az ötletet a jelenethez: „Az én vagyok a...” kezdetű játék segítségével (amikor a kompozícióba harmadikként becsatlakozó személy elviszi az elsőt), egy nagyon szép folyamatot tudtunk feltenni az erdők kiirtásával járó emberi tevékenységtől az erdő újraterelítéséig.

⁶⁹ Lásd. 8. sz. melléklet.

Sokszor előfordult, hogy a kép adta a jelenet egy részének ötletét. A vizek szennyezésével kapcsolatos órához különféle, témába vágó, valós, ám meghökkentő híreket gyűjtöttem különböző online híroldalokról. Ezekből válogathattak, hogy mini jeleneteket készítsenek. Az egyik jelenet a víz alatt, a halak között játszódott, miközben az egyik gyerek egy padra állva folyamatosan a szemetet jelképező papírgalacsinnal dobálta a jelenetben részvevő „halakat” – hiszen a képen is az ember fentről, egy hajóról nézi, és a gyerekek értelmezésében, szennyezi a vizet.

Volt, hogy két részt egy jelentebe sűrítettünk (éhezés és szegénység – a menza egyik asztaltársaságánál mesél valaki egy hajléktalanról, szintén egy Lackfi-vers keretein belül⁷⁰), és olyan is volt, hogy felcseréltük a sorrendet két téma között. Ezekben az esetekben a színpadon folyton jelen lévő papírszínház adott sorvezetést: a jelenetekkel párhuzamosan a papírszínház-történet is haladt előre, valaki mindig kihúzott egy lapot, és elmondta az oda vonatkozó részt. Ez nemcsak elválasztotta az egyes jeleneteket egymástól, de egyben is tartotta azokat.

A 2020 tavaszán bekövetkezett iskolabezárások miatt sajnos a munka félbeszakadt. Bár tettünk kísérletet arra, hogy az online térben is foglalkozzunk a történettel. A magányról szóló részt ilyenformán dolgoztuk fel⁷¹. Tanítási dráma kerekedett ki belőle, ami a téma feldolgozásához kitűnő, ám minden bizonnyal színpadra nem lehetne alkalmazni ebben a formában. De a cél jelen körülmények között nem is ez volt. Érdekes volt látni, hogy a hetek óta bezártsággal küzdő gyerekek, amikor az online felületre feltöltöttem nekik a szomorú lány képét⁷², és elkezdtek felrakni a karakterét, majd kerestük az okot, amiért szomorú, gyakorlatilag egyöntetűen a kijárási korlátozásból fakadó lelki problémákat, a magányt jelölték meg. Ezzel is dolgoztunk tovább a rákövetkező alkalmon.

Az, hogy a munka végül valaha be fog-e fejeződni, azt ebben a pillanatban a helyzet bizonytalansága miatt nehéz megmondani. Az viszont biztos, hogy a papírszínházat a színpadi munkában is érdemes minél több helyzetben alkalmazni.

⁷⁰ Lásd: 8. sz. melléklet.

⁷¹ Lásd: 9. számú melléklet.

⁷² Lásd: 10. számú melléklet.

6. Összegzés

Mind az élőszavas mesemondás, mind az illusztrációk, illetve a két területet ötvöző papírszínház pedagógiai alkalmazásának előnyeiről a személyes tapasztalataim meggyőztek. A gyerekek könnyebben és mélyebben sajátították el az ismereteket, a drámapedagógiai alkalmazás során pedig megállapíthattam, hogy az audiális és vizuális befogadás ilyen fajtája (élőszavas mesélés és a fantáziának teret adó, minőségi illusztrációk) olyan asszociatív és kreatív folyamatokat indítanak el, amelyek könnyebbé és élvezetesebbé teszik az egyes felvetések drámapedagógiai módszerekkel való megjelenítését. A papírszínház-módszertan, az élőszavas mesemondás pedagógiai alkalmazásával és a képkönyvek edukációs céllal történő felhasználásával együtt egyelőre még viszonylag új területnek számít, ám kijelenthetjük, hogy olyan sajátos, újszerű perspektívát adnak a drámapedagógiának, am még rengeteg, eddig fel nem tárt lehetőséget rejt magában.

7. Irodalomjegyzék

Hivatkozások

- AYHAN, Gökhan, „Alegjobb az lenne, ha békén hagynánk a gyereket”. Interjú Rofusz Kingával 2020, 05. 14., <https://igyic.hu/mesecentrum-interjuk/a-legjobb-az-lenne-ha-beken-hagynank-a-gyerekeket.html?fbclid=IwAR33GrKHw0F6tU1iP0NDWbKp5s0I0vi0yS-RXKhIcMGvC1236qjIt04et9I>, utolsó letöltés: 2020. 05. 14.14:00
- BAKÓ-DOMOKOS-GODA, *Szöveg nélküli képkönyvek alkalmazása könyves foglalkozásokon*,
https://epa.oszk.hu/01300/01367/00323/pdf/EPA01367_3K_2019_12_003-023.pdf , utolsó letöltés 2020. 05. 09. 19:30
- BAKÓ Katalin – DOMOKOS Dóra – GODA Beatrix, *Szöveg nélküli képkönyvek alkalmazása könyves foglalkozásokon*
https://epa.oszk.hu/01300/01367/00323/pdf/EPA01367_3K_2019_12_003-023.pdf , utolsó letöltés 2020. 05. 09. 19:30
- BEZERÉDJ Amália, *Flóri könyve sok szép képekkel, földrajzokkal és muzsika melléklettel*, Pest, 1836
- BETTELHEIM, Bruno, *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*, Corvina, 2008, Budapest
- CZVITKOVITS Judit, Dr. Vekerdy Tamás: *A mesék oldják, vigasztalják, megnyugtadják a gyereket.*, 2015. október. 27.,
https://nlc.hu/mesedoboz_gyujtooldal2/cikk/vekerdy-tamas-mese/ utolsó letöltés: 2020. 05. 14.
- *Papírszínház – Módszertani kézikönyv*, szerk. CSÁNYI Dóra, SIMON Krisztina, Tsík Sándor, Csimota, Budapest, 2016
- FANG, Zhihui, Illustrations, Text, and the Child Reader: What are Pictures in Children’s Storybooks for? Reading Horizons, 1996,
https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1280&context=reading_horizons, utolsó letöltés: 2020.05.09. 12:30
- GABNAI Katalin, *Drámajátékok. Bevezetés a drámapedagógiába*, Helikon Kiadó, Budapest, 2015

- KASZA Julianna, *Hófehérke és a hét törpe*, Design-sorozat, Csimota, Budapest, 2006.
- KIBÉDI VARGA Áron. *A szó-és-kép viszonyok leírásának ismérvei = Kép-fenomén- valóság*, szerk. BACSÓ Béla, Budapest, Kijárat, 1997. 300-329.
- KIBÉDI VARGA Áron *A műfajokról*, Irodalomtörténet, 27/77. évf. 3-4. sz., 1996,
http://epa.oszk.hu/02500/02518/00276/pdf/EPA02518_irodalomtortenet_1996_03-04_412-425.pdf, utolsó letöltés: 2020.05.09. 10:30.
- KISS Orsi, *Boldizsár Ildikó: Az ember genetikailag kódolt történetéhséggel születik*, 2016. február 29. Utolsó letöltés: 2020.05.06. 21:30
- LONG, Matty, *Szuper Boldog Varázserdő, Öt bátor hős. Egy hősie küldetés*, ford: ifj. Moravcsik László, Cerkabella, Szentendre, 2019.
- www.kamishibai.com/history.html, 2020. 03. 08., 21:13
- <https://www.kamishibai-ikaja.com/en/about-eng.html> , 2020. 04. 19.
- KERESZTÚRI József, *Előzmények és mai tendenciák – drámapedagógia a közoktatás rendszerében = Dráma – pedagógia – színház – nevelés*, Oktatókutató Intézet, Budapest, 2016
- KÖRÖMI Gábor – SÁNDOR Ildikó *Mi a Meseház? (A gyakorlat módszertani megközelítése): Dráma-pedagógia-színház-nevelés*, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016
- LENAIN, Thierry, *Mi lenne, ha...*, ford.: Tóth Krisztina, Csimota, Budapest 2012
- MASSENOT, Véronique *A nagy hullám*, Csimota, Budapest, 2017
- MCGOWAN, Tara, *Performing Kamishibai: An emerging new literacy for a global audience*, Routledge Research in Education, Routledge, 2015., www.books.google.hu
- NOVÁK, Zsófi Alíz, *A mese hozzásegít a boldogsághoz/Boldizsár Ildikó meseterapeuta*, 2017. 02. 08., <https://olvassbele.com/2017/02/08/a-mese-hozzasegit-a-boldogsaghoz-boldizsar-ildiko-meseterapeuta/> Utolsó letöltés: 2020. 05. 08., 21:50

- PAVLOFF, Franck, *Barna hajnal*, ford.: Piroth Attila, Marie-Laure Piroth, Csimota, Budapest, 2017
- RÉVÉSZ, https://revart.eoldal.hu/cikkek/gyermekkonyv-illusztracio/a-vizualis-narracio-eszkoztara-a-design-konyvek-sorozataban..html#_ftn18 , utolsó letöltés: 2020. 05. 09. 17:50
- RÉVÉSZ Emese, A vizuális narráció eszköztáráa Design-könyvek sorozatában, 2019.11.23., https://revart.eoldal.hu/cikkek/gyermekkonyv-illusztracio/a-vizualis-narracio-eszkoztara-a-design-konyvek-sorozataban..html#_ftn3 , utolsó letöltés: 2020. 05. 09. 17:50
- SALLAI Éva „A mese a nevelés táltosparipája”, <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/a-mese-a-neveles-taltosparipaja> , utolsó letöltés: 2020. 05. 04. 20:30
- <http://www.storycardtheater.com/> ,2020. 04. 19.
- TASI Katalin, *Vízcepp*, Csimota, Budapest, 2016
- TASNÁDI, Zsuzsanna, Vásári képmutogató, https://www.neprajz.hu/gyujtemenyek/a-honap-mutargya/2015_01_vasari-kepmutogato.htm , 2020. 03. 11., 9:57
- VARGA Réka: *A Papírszínház felhasználási lehetőségei a gyógypedagógiai gyakorlatban*, Szakdolgozat, Károli Gáspár Református Egyetem, Gyerek- és ifjúsági irodalmi szakember szakirányú továbbképzés, 2016. nyomán
- VÁRNAI Zsuzsanna, *Kép és szó. A vizualitás szerepe és jelentősége a kortárs gyerekirodalomban*, = *Mesebeszéd. A gyerek- és ifjúsági irodalom kézikönyve*, szerk.: HANSÁGI Ágnes, HERMANN Zoltán, MÉSZÁROS Márton, SZEKERES Nikolett, Budapest, Fiatal Írók Szövetsége, 2017., 387
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Kamishibai> , 2020 március 31., 11:00
- <http://writeoutloudsd.com/education/storybox-theatre-kamishibai/> , 2020. 04. 19.
- ZALKA Csenge Virág *Mesemondók márpedig vannak. A nemzetközi mesemondás világa*, Pont Kiadó, Budapest, 2016.
- <http://www.zalkacsenge.hu/mesecsokrok/iskolaknak/> , utolsó letöltés: 2020. 05. 04. 20:30

Felhasznált szakirodalom:

- GRIMM, Jacob és Wilhelm, *Gyermek- és családi mesék*, ford.: Adamik Lajos, Márton László, Magvető, Budapest, 1989

- KAPOSÍ László (szerk.), *Színház és dráma a tanításban*, Kerekasztal Színházi Nevelési Központ, Magyar Drámapedagógiai Társaság, Marczibányi Téri Művelődési Központ, Budapest, 1995.
- KAPROW, Allan, *Assemblage, environmentek & Happeningek*, <https://www.artpool.hu/Kaprow/HappEloszo.html> , utolsó letöltés: 2020. 05. 13.
- ZALKA Csenge Virág, *Hősök és pimaszok. Mit és hogyan mesélünk a kamaszoknak?*, Pont, Budapest, 2019.

8. Mellékletek

8.1. 1. sz. melléklet

Szuper Boldog Varázserdő

Online drámaóra

Cél: csapatépítés, csapatmegtartás, kapcsolattartás a kijárási korlát idején (Működhet-e egy játékokon alapuló drámaóra az online térben?) Az óra a Microsoft Teams alkalmazáson keresztül történt, videocset formájában.

Korosztály: 5 - 8. osztályosok, 11 fő

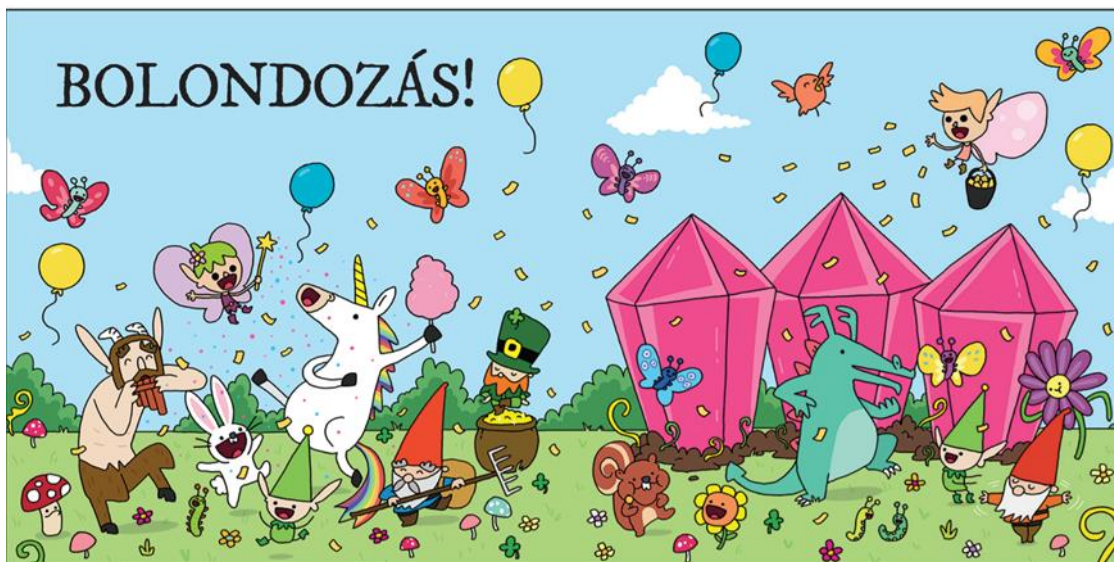
Téma: Virtuális világmegmentés a Szuper Boldog Varázserdő egyik oldalpárja alapján

Bevezető

A tanár elmondja, hogy a mai órán küldetésen veszünk részt. Ehhez tele kell pakolnunk a bőröndöt: „Holnap, ha hozzád indulok...”-játék ((Gabnai Katalin *Drámajátékok*, Budapest, Helikon, 2015. 48.). Figyelni, kell, hogy a játék kezdetén meg kell határozni a sorrendet, amit jó, ha mindenki magának rögzít, vagy külön felírjuk a csetablakba!

Karakterépítés

Nyissátok meg a képet, amit a fje-ok közé töltöttem!

Mindenki válasszon egy karaktert, nevezze el, és mondja el mit lehet tudni róla, mi a szuperképessége!

Rabszolga- játék

(A játék eredeti szabálya megtekinthető itt:

<https://atliga.eoldal.hu/cikkek/jatekfoglalkozas/gondolkodtato-jatekok.html>)

A karaktereknek világmegmentő útnak indulnak, de csak egy vezér lehet. Döntsük el játékkal, ki legyen az! Mindenki válasszon egy fedőnevet (valamilyen mese vagy mítosz szereplő nevét), írja meg nekem privát cset-üzenetben. Én pedig beírom a közös csetablakba, hogy mindenki lássa, hogy könnyebb legyen megszólítani egymást. Aki kiesett, annak a nevét like jellel jelöljük meg. Én jegyzem, hogy ki melyik csapathoz került. A győztes lesz a vezető.

Közös történetalkotás

Szójunk közösen egy olyan történetet a kalandról, aminek a vége a képen látható esemény lesz! Mindenki a saját szereplőjét is szője bele a történetbe. Mindenki egy-egy mondatot mond, két körön keresztül. A cél, hogy a végére kerek történet alakuljon ki.

Rögtönzés

A küldetés sikeres véget ért, egy teljes híradóadást szenteltek neki. Körkapcsolással jelentkezzen be minden rovat!

A gyerekek improvizatív módon adhatták egymásnak a szót: hírek, bűnügyi rovat, időjárás, bulvár hír, kulturális ajánló stb. A végén elkészítettünk és jó éjszakát kívántunk.

8.2. 2. sz. melléklet

A kiskakas gyémánt félkrajcárja

Nyitott papírszínház foglalkozás.

Korosztály: 4-7 évesek

Meghirdetett maximális létszám: 15 fő

Cél: Ismerkedés az állatokkal.

Eszközök: különféle magvakkal (kukorica, rizs, lencse, bab stb) töltött palackok, befőttesüvegek; „feladatlapok”: állatok képével nyomtatott A4-es papírok; előre lementett youtube-videók, állathangokkal.

Bevezető

Körbeülünk a szőnyegen. Ráhangolódásképp, egy verssel nyitunk:

Markó Béla: Milyen állat kell nekünk?

Balázs kutyát akar
vagy esetleg macskát,
de legalábbis egy
tengerimalackát.

Mindjárt összeveszünk!
Vegyünk egy papagájt,
s megtanítjuk neki a kutyaugatást,
a macskanyávogást s a
malac-csámcsogást!

Választhatunk most már:

ugatás? Nyávogás?

Vagy pedig egész nap
csak malac-csámcsogás?

Balázs az ugatást,
anyu a nyávogást,
apu pedig inkább
tűrné a csámcsogást!

Ezután mindenki elmondja a keresztnévét, és azt, ő milyen állatot szeretne, vagy milyen állata van otthon. Néhány szóban mesélhet róla, beszélgetünk a kedvencekről.

Érzékfejlesztés

Hangok és ritmizálás. Elővesszük a magokkal töltött palackokat, üvegeket. Sorban megrázzuk őket, megbeszéljük, mi a különbség a hangjuk között. Majd ritmusra rázzuk őket, miközben az „*Erre kakas, erre tyúk...*” kezdetű népi mondókát skandáljuk.

Érzékfejlesztés 2.

Nemcsak mi, emberek, hanem az állatok is tudnak hangot kiadni. Felismeritek melyik melyik állaté? Egy előre kinyomtatott lapot kapnak, amin állatok képe van. Laptopon különböző állatok hangját játszom be, nekik pedig be kell karikázni késsel, melyik állat hangját nem hallották. Utána megbeszéljük az eredményt.

Mese elmesélése Papírszínházzal

A mese elmesélése előtt felhívom a figyelmet, hogy jól figyeljék meg, a KÉPEKEN milyen állatokat látnak!

Koncentrációfejlesztés

Megkérem őket, hogy emlékezzenek vissza, volt-e a mesében:

- pulikutya
- tehén
- tyúk
- ló
- cica
- pillangó
- béka
- szöcske
- szitakötő
- darázs
- katicabogár
- méhecske
- madár

A képeket segítségül hívjuk az ellenőrzéshez. Ezeknek az állatoknak a felelevenítése jó alapot ad a következő játékhoz.

Mimetikus játék

Te milyen állat lennél? Próbáld meg némajátékkal, csak a mozdulataiddal, mimikáddal eljátszani a választott állatot. Ha nem tudjuk kitalálni, az állat hangját is utánozhatod!

Kézműves tevékenység

Kiskakas báb készítése papírból, spatulával. Ha mindenki kész, közösen újra elmondhatjuk a mondókát, majd erre ritmusosan menetelve, mindenki „odamenetel” a szüleihez, és elbúcsúzunk.

8.3. 3. sz. melléklet

Holle anyó

Könyvtárpedagógia óra

Cél: olvasóvá nevelés, a mese feldolgozása által, könyvtárhasználati ismeretek

Korosztály: 3. osztályosok

Téma: Holle anyó című mese feldolgozása

Eszközök: tollpihe, kés, kenyér, alma, virág

Bevezető

A tanár elmondja, hogy a mai foglalkozáson a mesékkel fognak foglalkozni. Felelevenítik néhány szóban, milyen két nagy fajtáját ismerik (népmese, műmese), illetve említést tesznek arról, amikor egy-egy gyűjtő jegyez le és ír át népmeséket, és állít össze mesegyűjteményt (pl. Benedek Elek, Grimm). Néhány szóban megbeszélik, a könyvtár melyik részén keresnék ezeket a köteteket. (Műmesék: gyerekirodalom, betűrend, népmesék és mesegyűjtemények: mesék, név vagy cím szerinti betűrend.)

A tanár elmondja, hogy ma egy jól ismert mesével fognak foglalkozni, és megkéri a gyerekeket, hogy csukják be a szemüket.

Érzékefejlesztés

A tanár megkéri a gyerekeket, hogy ne nyissák ki a szemüket, amíg ő nem mondja. Majd különböző dolgokkal hat az érzékszerveikre, a kör végén pedig a gyerekeknek ki kell találni, mi történt.

- valamivel megérintem az arcotokat – egy tollpihe
- valaminek a hangját halljátok – egy késsel kenyeret vág
- valamit megízleltek – egy-egy szelet alma
- valaminek az illatát érzitek – egy virág

Vajon melyik mese az, amiben egy virágos rét, egy almafa, kisült kenyerek tollal töltött felrázandó párnák szerepelnek? – Holle anyó.

Mese elmesélése Papírszínházzal

Koncentrációfejlesztés

A szorgalmas lány nagyon szerette Holle anyót, ezért később is szeretett visszalátogatni hozzá. Holnap reggel is hozzá készül, épp csomagolja a bőröndjét.

„Holnap, ha hozzád indulok, viszek magammal egy...” (Gabnai Katalin *Drámajátékok*, Budapest, Helikon, 2015. 48.)

Térkihasználás - Szoborkompozíció

Emlékezzünk vissza: milyen sorrendben jelnet meg a mesében a virág, a kenyér, az alma, a tollpihe (hó)? Minek a szimbólumai ezek? (Évszakok) – ha használunk Papírszínházat a képek is segíthetnek.

A Szorgalmas lány megérkezett a rétre. Vajon mi minden történhet a réten a különböző évszakokban? Mutassuk be egymás után a különböző évszakokat! – A gyerekek némajátékkal valamilyen cselekvéssorba kezdenek (pl. lepkét kerget, napozik, esernyőt tart stb.), amit tapsra szoborként megállítanak. Évszakonként egy-egy gyereket kiválasztunk, ő megtartja a mozdulatát, és a többiek hozzá kapcsolódva alkotnak egy nagy tablóképet. (Időhiány miatt, ha sokan vannak a játézők, egyetlen évszakot jelenítünk csak meg.) (Gabnai, 75)

Rögtönzés

A Szorgalmas lány megérkezett Holle anyóhoz, ahol ott találja a lusta lányt is. Úgy gondolja, itt az ideje, hogy megtanítsa neki néhány munkát.

„Te mit csinálsz?” – Valaki a kör közepén elkezd egy egyszerű tevékenységet (pl. főz), egy másik gyerek a körből bemegy, kérdi: Te mit csinálsz, mire az első gyerek bármilyen más tevékenységet mondhat, csak azt nem, amit valójában csinál –pl. mosok. A másik gyerek ennek a cselekvéssorát kezdi el játszani (mos)...

Levezetés

A sok munkában jól elfáradtunk, egészen olyan lettünk, mint egy nagy zsák, amit addig töltenek, míg kidurran. (Leguggolunk, és ahogy töltjük a „zsákot”, úgy emelkedünk fel, feszítjük meg izmainkat, majd „kidurranunk”: izmainak elernyesztjük, „összeesünk”).

(8. Az óra végén közösen megkeressük a Grimm-mesegyűjteményeket a könyvtárban, amit ki is kölcsönözhetnek.)

8.4. 4. sz. melléklet

A hétfejű tündér

Könyvtárpedagógia óra

Cél: olvasóvá nevelés, a mese feldolgozása által, könyvtárhasználati ismeretek

Korosztály: 4. osztályosok

Téma: Lázár Ervin *A hétfejű tündér* című meséjének feldolgozása

Eszközök: illóolajokkal átitatott vattapamacsok, jól zárható üvegekben: eukaliptusz, menta, kakukkfű és még 2 tetszőleges illat (pl. narancs, rózs, levendula); pici cserepek/alul kifűrt üres konzervdobozok, virágföld, gyógynövény palánták (menta, levendula, rozmarin, citromfű stb.) vagy csomagolópapír, színes zsírkreták.

Bevezető

- a. A tanár elmondja, hogy a mai foglalkozáson egy Lázár Ervin mesével fognak foglalkozni. Felelevenítik néhány szóban, milyen olvasmányélményei vannak a gyerekeknek a szerzőtől. Néhány szóban megbeszéljük, a könyvtár melyik részén keresnék ezeket a köteteket. (Műmesék: gyerekirodalom, betűrend.)
- b. Belépés a mese kapuján – Körbeadunk egy kislabdát és mondjuk: „Ez a labda nem labda, hanem...” – és mindenki asszociál valamire. A végén, amikor hozzám kerül vissza, azt mondom, hogy „Ez a labda nem labda, hanem varázsgömb, amibe, ha belenézek, látok egy furcsa külsejű fiút... elmesélem a történetét!”

Mese elmesélése papírszínházzal

Vitaszínház

A mese adott pontján, ahol a főhős dilemma előtt áll, hogy Rácegresire vagy Pácegresire hallgasson-e, megállítom a mesélést. Megkérem a gyerekeket, hogy gondolják át, melyikünkkel értenek egyet. A „rácegresisek” álljanak a terem egyik sarkában, a „pácegresisek” a másikba. Utána megvitatjuk, ki miért állt az egyik vagy másik oldalra. Aki akarja, az érvelések után helyet változtathat. Majd visszatérünk a meséhez.

Érzékfejlesztés - csoportmunka

Emlékezzünk vissza, mi minden történt, amikor lehulltak a tündér fejei! Felismertek az illatok közül néhányat? Az illóolajos üvegeket körbehordozzuk, és csoportonként ki kell találniuk, hogy melyik minek az illata.

Memóriafejlesztés

Emlékezzünk vissza: melyik illatok szerepeltek a mesében, és mikor?

Lezárás -közös alkotás

Ha a Tündér fejét nem is lehet visszaadni, de tegyük gyönyörűvé a lakóhelyét! /Ha az évszak és a körülmények engedik, mindenki ültessen cserépbe egy pici gyógynövényt, amit aztán tegyünk a papírszínház keret köré, ahol a keretben a Tündér képe van, így alkossunk a „Tündérnek” kertet, liget. A kompozíciót fotózzuk is le! Ha ültetésre nincs lehetőség, egy nagy csomagolópapírra rajzoljuk le közösen az Tündér ligetét!

8.5. 5. számú melléklet

Tasi Kata *Vízcepp* című meséjének feldolgozása

Könyvtári óra a fenntarthatóság jegyében 2. osztályosoknak

Cél: Az óra a fenntarthatósági projekthét egyik elemeként valósul meg, felhívni a figyelmet a

Helyszín: az iskola könyvtára.

A csoport: Az osztály gyakori látogatója az iskolai könyvtárnak, otthonosan mozognak benne, a gyerekrészlegén jól tájékozódnak, ismerik a kölcsönzés menetét, az eszközként használt Papírszínházat, valamint a könyvtárostannárral is napi kapcsolatban vannak. Tanítójukkal gyakran használnak más tanórákon is drámajátékokat, így az órai feladatok típusa már ismerős számukra. Korábban már elkezdtek ismerkedni a könyv részeivel, illetve a nagyon alapvető bibliográfiai adatokkal. Az órákon gyakran dolgoznak csoportmunkában, már eleve kialakult munkacsoportok vannak, erre nem kellett időt szánnunk.

Szükséges eszközök: Papírszínház fakeret és mese, az egyik asztalon előre odakészített szépirodalmi és ismeretterjesztő gyerekkönyvek a víz tematikához kapcsolódóan.

Ráhangelődés

- a. *Jut eszembe a vízről!* Közös felidézzük, mi mindent tudnak a vízről: milyen tulajdonságai vannak, milyen formában fordul elő a természetben, miért fontos számunkra?
- b. Kódfejtő játék -betűrács

	A	B	C	D	E	F
1	a	á	b	c	cs	d
2	e	é	f	g	gy	h
3	i	í	j	k	l	ly
4	m	n	ny	o	ó	ö
5	ő	p	q	r	s	sz
6	t	ty	u	ú	ü	ű
7	v	w	x	y	z	zs

1. C2,D4, D5,D5,B1,E5 -forrás
2. E4,D1,A2,B1,B4 - óceán
3. C2,D4,F3,E4 - folyó
4. B5,A1,A6,A1,D3- patak

Mi a közös a megoldásként kapott szavakban?

- c. *Mit hallasz?* Csoportmunka. Érzékfejlesztő gyakorlat. Laptop segítségével néhány másodpercig hangeffekteket játszunk be, és a csoportoknak ki kell találni, mit hallottak (vízcsepegés, fürdés, eső stb.)

<https://www.youtube.com/watch?v=gV1rTLWwxy0>

<https://www.youtube.com/watch?v=HmH4W8JOifg>

https://www.youtube.com/watch?v=_wu6WNY99Qg

<https://www.youtube.com/watch?v=lNebvUersAY>

<https://www.youtube.com/watch?v=-H93c5m7lSs>

A *Vízcsepp* című mese elmesélése

A kortárs

mesét Papírszínház technikával meséljük el, ez egyszerre ötvözi a vizuális befogadás, a mesehallgatás, illetve a foglalkozáson keresztül a játék élményét. Többféle mesemondó van, én a magam részéről szeretek a keret mellett folyamatos szemkontaktust tartani a közönséggel, így némileg ötvözni a felolvasás és az élőszavas mesemondás stílusjegyeit. Az eszközről, módszerről részletesebben itt lehet többet olvasni:

<http://csimota.hu/hu/papirszinhaz/eredete/>

A mese feldolgozása drámajátékokkal

Csoportmunka.

A csoportok külön-külön húznak egy-egy feladatot, majd felkészülnek, és bemutatják a feladatot, a többiek pedig kitalálják, a mese melyik részét dolgoztuk fel épp. Az ennek megfelelő képet felerősítjük a táblára/szekrényre. A játékok végére a képek sorrendje kiadja a víz körforgását: ahogyan a kis vízcsepp a folyóból kilépve harmattá, párává majd esővé válik és visszatér folyó-anyjához. A játékok és a képek segítségével a gyerekek könnyen megértik ezt a természeti jelenséget.

A feladatok:

- A kis vízcsepp nagyon szeretné megnézni, mi is lehet a nagy fényesség odafenn. Vajon el merjen indulni, felfedezni a partot és a világot? Ti mit tanácsolnátok neki? A csoport egyik fele mondjon egy-egy mondatot, ami úgy kezdődik:
„Szerintem indulj el bátran, mert....”
A csoport mások fele pedig mondjon egy-egy mondatot, ami így kezdődik:
„Szerintem maradj inkább anyukáddal, a folyóval, mert....”
- Hogyan lett a vízcseppből pára? Négy állóképből álló sorozatban mutassátok be a folyamatot a mese alapján! Minden állóképben a csoport minden tagja szerepeljen!
- Egyetlen állóképben mutassátok be, azt a pillanatot, amikor a vízcsepp már nagyon közel járt a naphoz! A csoport minden tagja szerepeljen az állóképen!
- Képzeljétek el, hogy ti vagytok az a másik, kiszáradt vízcsepp, akit a főhősünk megmentett! A csoport minden tagja mondjon egy-egy mondatot arról, milyen gondolatok játszódhattak le a fejében, mire megmentették!
- Vajon milyen érzések játszódhattak le a felhőben és a vízcseppekben a vízcseppek megérkezésétől az összekapaszkodáson át a földre hullásig? Játsszátok el ezeket az érzéseket úgy, hogy csak az arcotokat (mimikátokat) használjátok hozzá!
- Némajátékkal játsszátok el azt a jelenetet, amikor a vízcsepp hazatér az anyukájához! A csoport minden tagjának jusson szerep!

Könyvtárhasználat

Csoportmunka. Minden csoport húz egy-egy papírt, rajta egy idézet, és a könyv leírása (szerző, cím, kiadó, illusztrátor, kiadás éve), amiben az idézet található, ám mindegyik leírásból egy adat hiányzik. (Hogy az idézet melyik oldalon található természetesen minden esetben feltüntetjük.) A feladat, hogy válasszák ki a könyvet az asztalról, keressék meg az idézetet és olvassák fel az osztálynak, és mutassák meg, melyik könyvből való, illetve egészítsék ki a hiányzó adatot!

Idézetek:

„Elnémult a kis patak,
elakadt a hangja,
jég fődte be s a jeget
öles hó takarja.”

Kányádi Sándor: Zümmögő, Holnap Kiadó, 2004, 15. o, Illusztrálta: Győrfi András

„Pocsolya = általában eső vagy olvasó hó által kialakított apró, édesvízi medence.

Patak = keskeny meder, melyben a víz egyik helyről a másikra folyik.

A pocsolya- és patakjátékokhoz az alábbi hozzávalók szükségesek: pocsolya, patak, csizma, vízálló öltözék (ajánlott).”

Aino Havukainen és Sami Toivonen: Tatu és Patu elszabadul. Szabadtéri játékok fura kézikönyve, Cerkabella Könyvkiadó, 2016, 33.o

„A növények és állatok fejlődését csakis a víz tette lehetővé – ebben a tényben megegyeznek a tudósok.”

Rainer Crummenerl: A levegő és a víz Tessloff és Babilon Kiadó, 1999., 5. o.
Illusztrálta: Gerd Ohnesorge

„Ivóvízkészletünk legnagyobb részét a Föld északi és déli jéghegyeiben találod meg fagyott állapotban. Ha ezek a jégtakarók és gleccserek egyszer beleolvadnak a sós tengerek és óceánok vizeibe, akkor az édesvíz íhatatlanul sóssá válik.”

Gévai Csilla: Nagyon zöld könyv, Pagony Kiadó, 2011, 28. o. A szerző illusztrációival.

„ – Végre a Balaton! – sóhajtott fel Helka a türkizkéken ragyogó széles víztükör láttán. Elégedett boldogsággal töltötte el a tó látványa, bár szívesebben lett volna már otthon. Csak hát Ciprián úgy döntött, hogy kerülővel közelítenek a Sektornyú Kastély felé.”

Nyulász Péter: Helka. A Burok-völgy árnyai, Betűtészta Kiadó, 2011, 171. o. Bohony Beatrix illusztrációival.

„Messze északon, ahol a tenger kékségesen kék, és a lebukó nap hattyúnyakfehér habokon megcsillanó rózsás fénytől aranyos, kivéve, amikor haragos, mert olyankor zöldségesen zöld, és magasra csapó, fekete hullámaival hétárbócos hajókat és halálravált, heringszagú hajósokat vesz el, élt egy kis hablegény, akit úgy hívtak, hogy Jesper.

Varró Dániel: A szomjas troll. Kis viking legendárium, Jelenkor Kiadó, 2018, 44.o, Maros Krisztina illusztrációival

Zárás

Közösen „esőhang” készítése (visszaemlékezve az óra eleji ráhangoló effektekre): mindenki választ magának valami olyan hangot, zörejt, ritmust, amit néhány másodpercen keresztül tud ismétetni, majd jelre egyszerre kiadjuk, először halkán, majd kézjelre, egyre hangosabban. Így képezünk csak hangokkal közösen „vihart”.

8.6. 6. sz. melléklet

A barna hajnal

Korosztály: 8. osztályosok

Létszám: teljes osztály

Fókusz: Tehetünk-e az önkényuralom ellen?

Bevezető - beszélgetés

Történt-e már olyan veled, hogy azt érezted valaki akaratod ellenére erőltet rád valamit?

Meséld el!

Páros szobor

Álljatok párba! Egyikőtök a szobor, a másik a szobrász. A szobrászok állítsák be a szobrokat úgy, hogy csak mozgathatják őket (nem beszélhetnek), és a szobroknak minél nehezebb testhelyzetet kelljen megtartani. (Figyeljete rá, hogy nem legyen fájdalmas, vagy kivitelezhetetlen!) A szobrok 30 mp-ig tartsák meg a pózt, azután cseréljen a pár két tagja: szoborból legyen a szobrász! Utána beszéljük meg, milyen érzés volt kiszolgáltatottnak lenni a másiknak!

A történet elmesélése papírszínházzal

Hírek – szerkesztőségi ülés

A tanár a főszerkesztő szerepében hírt hoz: „A Minisztériumban ebben a pillanatban adják ki a rendeletet, hogy minden nem barna színű kutyát meg kell ölni. Tőlünk azt várják, hogy egy, a rendeletet éltető propaganda-cikket írjunk meg, amivel nagyban hozzájárulhatunk a program sikerességéhez. Viszont, amikor jöttem át az utcán, a Miniszterelnök kisfiát láttam sírni a fehér kutyája teteme mellett. A Miniszterelnök példát akart statuálni, és vele kezdte. Gyertek, nézzétek meg ti is!”

Egy mondat

A papírszínház 14. képét teszem előre a keretbe. (Kisfiú siratja a fehér kiskutyát.) „Nézzétek meg, és mondjatok neki egy mondatot, ami az eszetekbe jut.”

Gyűlés - szerkesztőség

„Mit gondoltok, mit tegyünk? 1. Hajtsuk végre a Minisztérium utasítását, ezzel védve magunkat és az állásunkat. 2. Nyíltan tagadjuk meg azt, hogy egy ilyen kegyetlenségben részt vegyünk, ne írjuk meg a cikket, sőt jelentessünk meg egy, a rendeletet elutasító

írást. 3. Keressünk valami köztes megoldást: írjuk ugyan meg a cikket, de inkább csak maradjunk a száraz tényeknél, ne foglaljunk állást mellett.

Cikkírás

Alakítsunk csoportokat – minden csoportba azonos véleményen levő emberek kerüljenek. És írjuk meg a cikket.

Tanári narráció

A cikk megjelent, a minisztérium viszont beszüntette az újságot. Az okát nem tudni. Többféle pletyka terjedt: volt, aki azt mondta, csak addig volt rá szükségük, amíg a rendelet ki nem jött, hogy annak propaganda felület legyen. A jelenlegi helyzetben tehát nincs tovább szükség rá. Mindenkit elbocsátottak, a szerkesztőség összes tagját, és ki tudja, még jó, ha csak elbocsátják őket és nem állítják súlyosabb eszközökkel félre az embereket. A szerkesztőség az utolsó éjszakát egy búcsúesttel ünnepli a kiadóban. Már késő éjszaka van, épp a legkedvesebb közös történeteiket elevenítik fel, amikor egyszer csak dörömbölnek az ajtón...

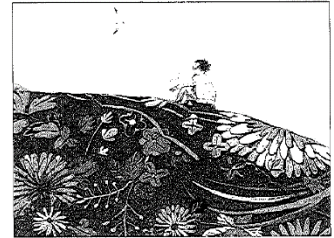
Állókép – lezárás

Csoportokban beszéljétek meg, vajon ki dörömbölhetett és miért: hogyan ér véget ez a nap? Állóképben mutassátok be a többieknek, majd a végén beszéljük meg, melyik csoport, hogyan zárta le a történetet.

8.7. 7. sz. melléklet

1

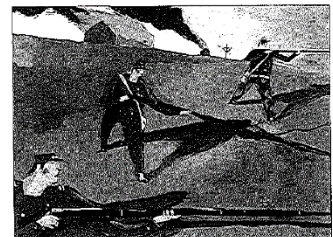
Ott üldögélt a gyerek a saját szigetén.
Bámulta a világot és töprengett.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Caimota Könyvkiadó 2012

2

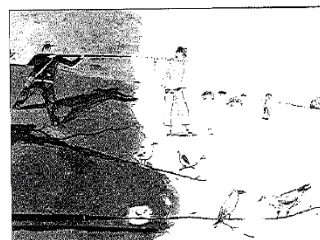
Háborúkat látott.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Caimota Könyvkiadó 2012

3

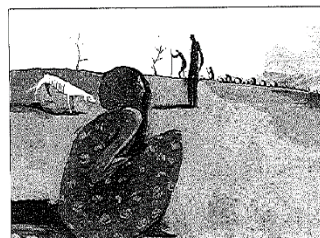
Arra gondolt, át kéne festeni az egyenruhákat.
Hogy a fegyverek csővéből ülőrudat kéne fabrikálni
a madaraknak, vagy pásztorsípot.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Caimota Könyvkiadó 2012

4

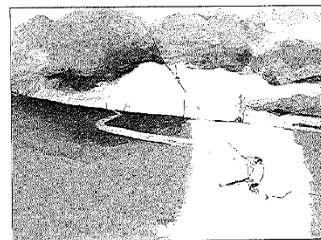
Látta az éhezést.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Caimota Könyvkiadó 2012

5

Arra gondolt, be kéne lasszóval fogni a felhőket
és odébb vontatni őket,
hogy a sivatagra is essen eső.
Tejjel kéne elkeverni a folyók vizét.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Csömöti Könyvkiadó 2012

6

Látta a nyomort.
Arra gondolt, meg kéne tanulni összeadni,
kivonni, szorozni, osztani.
Meg kéne tanulni elosztani a pénzt,
a kenyeret, a levegőt és a földet.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Csömöti Könyvkiadó 2012

7

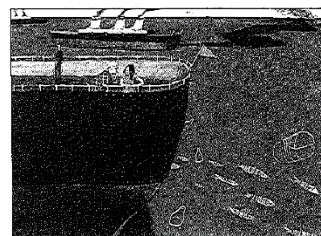
Látta a hatalmasokat,
ahogy zabálnak, parancsolgatnak, ágálnak
és rendelkeznek.
Arra gondolt, fel kéne végre nyitni a szemüket,
vagy elűzni őket.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallon | © Cismora Könyvkiadó 2012

8

Látta az óceánt.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallon | © Cismora Könyvkiadó 2012

Arra gondolt, át kéne mosni.
Aztán leülni a partjára, álmodozni.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Calmota Könyvkiadó 2012

Látta az erdőket.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Calmota Könyvkiadó 2012

11

Arra gondolt, jó volna bennük sétálgatni, csavarogni,
történeteket írni és beléjük veszni,
aztán a mohára dőlve meghallgatni őket.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Caimota Könyvkiadó 2012

12

Látta a könnyeket.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Caimota Könyvkiadó 2012

13

Arra gondolt, meg kéne tanulni ölelni,
nem félni a csóktól.
Meg kéne tanulni azt mondani, szeretlek,
akkor is, ha sose hallottad azeelőtt.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Caimoto Könyvkiadó 2012

14

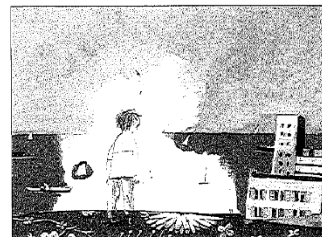
Felemelte a fejét.
Egy zászlót látott a Hold homlokán,
odatűzve, az ám.
Arra gondolt, le kéne venni, mert szemtelenség;
elnézést kéne kérni miatta.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Caimoto Könyvkiadó 2012

15

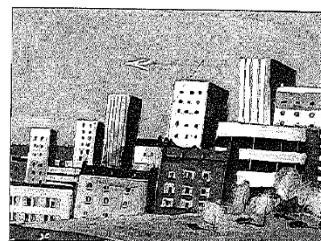
Végül a gyerek még utoljára
a világra pillantott a szigetéről,

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Calmanco Könyvkiadó 2012

16

aztán úgy döntött, ...

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Calmanco Könyvkiadó 2012

...hogy megszületik.

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Csímta Könyvkiadó 2012

Mi lenne, ha...

SZÖVEG: THIERRY LENAIN – ILLUSZTRÁCIÓ: OLIVIER TALLEC
FORDITÓTTA: TÓTH KRISZTINA

Mi lenne, ha... | Thierry Lenain | Olivier Tallec | © Csímta Könyvkiadó 2012

8.8. 8. sz. melléklet

Lackfi János: Sóska

Mondj egy méregzöld növényt!

A sóska, a sóska...

Édesre csináljam én?

Csak sósra, csak sósra!

Méregzöld a fülem is...

A sóska, a sóska...

Mérges vagyok magam is
azóta, azóta!

Mondjuk, nem a kedvencem

a sóska, a sóska...

Csinálhatják énnekem

habosra, habosra!

Egészséges, na tessék,

a sóska, a sóska!

Hányini talán egészség

asztalra, padlóra?

Aki téged kitalált,

te sóska, te sóska,

ki kéne taposni őt

laposra, laposra...

Évente egyszer elég

a sóska, a sóska,

akkor is mások egyék,

a Pista, a Jóska!

(Ki a sóskát szereti,

ha főve, ha nyersen,

nem jó olvasmány neki
a versem, a versem.)

Lackfi János: Éhkopp-induló

(Az Elment a két lány... nótájára)

Hej, aki éhes, kedve se fényes,

Bajusza borzas, a szeme véres.

Hej, aki éhes, százezer éves,

A múltja kozmás, jövője kétes.

Hej, aki éhes, étvágya rémes,

Szalonna bőre neki a krémes.

Hej, aki éhes, cseppet se kényes,

Jó szót se várna hideg ebédhez.

Hej, aki éhes, modora érdes,

Negédeskedni aligha képes.

Hej, aki éhes, lelke se népes,

Emberre lelni de szövevényes!

Hej, aki éhes, szava se mézes,

Kutya se bújik árva kezéhez.

Hej, aki éhes, tejszagot érez,

Reszketve bújna anyja szívéhez.

A	bérházunkban,		
múlt	télien		
megfagyott	egy	csöves.	
Lemászott	az	alagsorba	
vivő	lépcső	alá,	
és	már	csak	tavasszal
vették	észre,		
mikor	szaga	lett,	
meg	folylt	belőle	minden,
meg	ilyesmik,		
a	házmester	hetekig	vakargatta
utána	szitkozódva	ott	a betont.
Felhallatszott,	ahogy	csikorog	
a	lapátja.		
Annyit	vakarta,		
hogy	nyugtatót	írt fel neki	az orvos.
A csöves	meg	jobban	járt volna,
ha	Afrikában		él,
ott	legalább		
hideg	nincs,		
ha	már	úgyis	éheznie kell

8.9. 9. sz. melléklet

Izoláció

Foglalkozásterv online drámaórához

Korosztály: 5-8. osztályosok

Kérdés: Felelősek vagyunk-e egymásért?

Amikor 2020 márciusában a Koronavírus-járvány miatt távoktatásra kényszerültünk, felmerült a kérdés, hogy mi legyen a drámaszakkörünkkel. Mivel a gyerekek egyhangúlag igényelték a foglalkozások folyamatos megtartását, így minden héten egy alkalommal találkozunk egy órára a cyber-térben. A hét többi napján meg gyakorlatilag folyamatos a csetkapcsolat a már korábban megalakított csoportunkban.

Még a Weöres Sándor Színjátszó Találkozóra készülve kezdtünk el foglalkozni egy papírszínház-mesével: Thierry Lenain és Olivier Tallec *Mi lenne, ha...* című történetével. Az egyes képekhez és a hozzájuk tartozó szövegekhez készítettünk kis jelenteket, játékokat. Volt egy kép, amire az iskolabezárás miatt már nem jutott időnk foglalkozni. Ezt hoztam be nekik a foglalkozásra. Valójában a kíváncsiságom hajtott, merre kanyarítják a történetet. Így lett egy helyett két óra, amíg ezzel foglalkoztunk. A két alaklom között egy hét telt el.

1. alkalom

Az óra előtt közvetlenül feltöltöttem a közös felületre a képet:

Bevezetés

Milyen színe van az alábbi érzéseknek szerinted?

A közös csetfelületre beküldtem néhány olyan érzelmet, „hangulatot”, amit a Facebook posztolásra alkalmas felületéről kölcsönöztem, majd sorban mindenki elmondta, melyiket milyen színűnek gondolja.

- örömteli hangulatban van
- izgatott
- nyugodt
- hálás
- egyedül van
- haragos
- örvendezik
- elcsigázott
- kimerült
- összetört szívű
- aggódik
- lelkesült

Némajáték

Mindenki választott egy érzést és az arcjátékával megpróbálta megjeleníteni azt. A többiek megpróbálták kitalálni, melyik érzést választotta.

Karakterépítés

Ki lehet a lány a képen? Mindenki mondott róla egy mondatot, így tudtuk meg, hogy a lány a képen:

Csilla

- egyetemista
- szeret aludni, mert akkor álmodik
- ingadozó
- magányosnak érzi magát – nem tud kötődni
- érdekli a színészkedés

- szeret rajzolni
- szeret sétálni

És közösen kiderítettük azt is, hogy az arcán fellelhető érzelem, a szomorúság. Azért szomorú, mert Budapesten az albérletében magányosan érte a járvány miatti zárlat, amit már nagyon un, és még sétálni sem tud kimenni.

Válassz magadnak karaktert/szerepet.

Kapcsolódj Csillához (vagy valamelyik szereplőhöz) és mondj egy mondatot magadról, Csillához fűződő kapcsolatodról. Az alábbi szerepek születtek:

- Csilla évfolyamtársa az egyetemen (fiú)
- Az egyetemista egyetemi ellensége (lány)
- Csilla egyetemi évfolyamtárs / (lány)
- Egyetemi tanár
- Egyetemi tanár elvált férje
- Csilla szomszédja, egy idős bácsi
- Csilla közeli barátnője, vidéken volt gimnáziumi osztálytársa
- Csilla nyafogós kishúga

Zárás

Hangjáték – Csilla hangulata. Mindenki választ egy olyan hosszan kitartható/ismétlődő hangot, (mondat is lehet és eszközt is használhatsz) ami szerinted Csilla lelkiállapotát fejezi ki. Mindenki egyszerre kézjelre kezdi, majd jelre lesz egyre hangosabb és hagyja abba.

2. óra

Levél

Miután felidéztük a szerepeket és Csilla tulajdonságait, elmondom, hogy egy reggel, amikor felkelnek és kinyitják a laptopot, észlelik, hogy Csilla édesanyja létrehozott egy csoportot az egyik közösségi felületen, és mindnyájukat meghívta oda. A csoportban az anya üzenete várja őket. (Felolvasom az anya üzenetét)

Kedves Mind! Elnézést, azért hoztam létre ezt a cset csoportot, mert Csilla tegnap óta nem jelentkezett, pedig naponta többször is szoktunk beszélni, csetelni. Önökről beszélt eddig a legtöbbet, ezért bátorkodtam megkeresni Önöket a Facebookon. Az utolsó üzenete tegnap este az volt: „Anya, nem bírom tovább, három hete nem beszéltem, nem találkoztam senkivel. Bárkire próbáltam ráírni, mindenki lepattintott. Borzasztóan hiányoznak a nagy séták, a levegő. Nagyon egyedül vagyok!” Mivel még nem telt el 24 óra, a rendőrség nem foglalkozik az ügygel, hiába szóltam nekik. Kérem, segítsenek! Tud valamelyikük valamit a lányomról? Indítok egy hívást, kérem, kapcsolódjanak be!

Gyűlés a csetszobában

Mindenki elmeséli, mikor beszélt utoljára Csillával milyen állapotban látta őt.

Hír az interneten:

Másnap reggel, amikor kinyitjuk a laptopunk, hogy átolvassuk a reggeli híreket, megakad a szemünk egy cikken, amiből kiderül, hogy 24 óra elteltével Csilla lakására kimentek a rendőrök, kiderült, hogy Csillát támadás érte, a földön fekvé találtak rá. A fájdalomtól nem tudott a telefonig sem elmenni. Azonnal kórházba szállították, állapota stabil, eszméleténél van.

Egy gesztus – egy mondat

Mutasd meg/mondd el egy mondatban, mi volt az első reakciód, amikor megtudtad a hírt Csilláról.

Páros improvizáció

Hála a Csilla édesanyja által létrehozott csetcsoportnak, mindnyájan megismerkedtetek egymással. Szerepek szerint válasszatok párt, és beszéljétek meg, „telefonon”, hogyan tudnátok Csillának segíteni, most vagy ha elhagyja a kórházat, hogy soha többet ne érezze magát magányosnak, és ne ismétlődessen meg ez az eset.

Lezárás

Csilla szerencsére viszonylag hamar és teljes mértékben felépült. Elhatározzátok, hogy virtuális bulit tartotok a tiszteletére. Küldjétek be zene-linkeket a csoportba, és amíg szól a zene, jöhetnek kommentben az alakalomhoz illő gifek, emoji és matricák!

8.10. 10.sz. melléklet

